

תשורה

משמחת הנשוואין של
הרה"ת יואל ומ' ח' מושקא שיחיו
איידעלמאן

יום שני ח' שבט ה'תשפ"ג
-שנת הקהל-

נסדר והוכן לדפוס
ע"י ארי' דוב בן אליעזר שלי איידעלמאן
לזכות החתן והכלה שיחיו ומשפחתם

ולע"נ הרה"ח ר' שלום בן הרה"ח ר' ארי' דוב ע"ה
איידעלמאן

שליח הרבי למרוקו מעל ששים שנה
מסר נפשו על הרבצת תורת ה' וחיזוק יסודי הדת
נפטר חג הפסח תש"פ
בחדש כסלו תשפ"ב הועלה גופו השלם לירושלם עיה"ק תובב"א
ומ"כ בהר הזיתים
עד עת קץ שיבולע המות לנצח
ויקיצו וירננו שוכני עפר
לקבל פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלמה ויה"ר שיהי' תיכף ומיד ממש.

ב"ה.

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו הרה"ת יואל עם ב"ג חי' מושקא שיחיו איידעלמאן למזל טוב, ביום שני ח' שבט ה'תשפ"ג.

התודה והברכה נתונה בזאת לידידינו ומכירינו אשר הואילו לשמוח איתנו יחדיו ביום שמחת לבבנו, ולברך את החתן והכלה שיחיו, ואותנו כולנו, בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בשמחה ובטוב לבב הננו בזה לכבד את כל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו – על יסוד הנהגת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בחתונת כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא זי"ע – בתשורה מיוחדת זו הכוללת:

- **חידושים והערות של סב זקנו של החתן הרב חיים מרדכי הכהן ע"ה פערלאו שרשם בכת"י על גליון הש"ס שלו, ויוצאים לאור כאן בפעם הראשונה** - לבד מכמה קטעים שנתפרסמו בקובצי הערות שונים - אלו שרשם על מסכת פסחים, ועל מסכת גיטין-הנלמדת שנה זו בישיבות חב"ד ברחבי תבל.
- קטעים מספרו לקוטי ספורים, מתורגם לאנגלית, והם:
 - הפתח דבר.
 - פרק הסיפורים אודות כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע.
 - ראשי פרקים מתולדות המחבר.

תודתנו נתונה: לאח החתן הת' דוד אליהו שי' איידעלמאן על כל העבודה שהושקעה בפענוח הכת"י והכנתם לדפוס. ולהרב אלחנן שי' לשם עבור תרגום הסיפורים.

הא-ל הטוב הוא יתברך, יברך אתכם ואותנו, בתוך כלל אחינו בני ישראל יחיו, בברכות מאליפות מנפש ועד בשר, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.

מוקיריהם ומכבדיהם,

משפחת איידעלמאן – ומשפחת פאלטער

הגהות
הגה"ח הרה"ת וכו'
ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל
פערלאוו.

על מסכתות פסחים וגטין
מתוך הגהות שרשם על גליון
הש"ס שלו

הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים
מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו.

על מסכת פסחים

דף ד ע"א רש"י ד"ה בין לר' מאיר
בין לר' יהודה. בא"ד. חמץ אינו
אסור מה"ת בב"י וכו' ע"י בסוף
מכלתין בהגהות הג' יהודה בכרך ז"ל
שמביא מרש"י ב"ק כ"ט ב' שמשש
שעות ולמעלה עובר אף בב"י והלא
הוא מפורש גם ברש"י כאן, וע"י
ברמב"ם פ"ג מהל' חמץ ומצה
שפשטות דברי הרמב"ם ג"כ משמע
כך וכן מפרש דבריו הראב"ד ז"ל
בהשגות וחולק עליו ובמגדל עוז מובא
שכן דעת ר"ת והשר מקוצי וע"י
במגיד משנה שמפרש דברי הרמב"ם
באו"א וע"י בשו"ע רבינו זצ"ל סי'
תל"א סעי' א' שהוא אומר שאינו עובר
בב"י וב"י אלא מליל ט"ו ואילך ומצוין
רמב"ם סמ"ג מ"מ פר"ח ח"י וצ"ל
שהוא מפרש דברי הרמב"ם כמו
שמפרש המ"מ, וכן לקמן בדף ו' ע"ב
בד"ה ודעתו עלוי' אומר ג"כ רש"י
ונמצא עובר עלי' בבל יראה ובל ימצא.
מיהו משם אינו ראי' שיכולים לפרש
אם נמצא בתוך הפסח, אמנם מל' הגמ'
דלמא משכחת לה לבתר איסורא
ומייתי ע"ז הא דר"א שני דברים אינן
וכו' ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ
לאחר שש משמע מפו' שע"ז הוא
שאומר בב"י וב"י ע"ש. וכן מובא
מרש"י הנ"ל במגדל עוז על הרמב"ם
הל' חמץ ומצה פ"ג הל' ח'. ויותר יש
להביא ראי' מרש"י ז' א' בד"ה כיון

דף ב ע"א תוס' ד"ה אור לארבעה
עשר. בא"ד. ונזיר נמי שרי
לאחריני. לכאורה אינו מובן מהו
ההיתר משום דשרי לאחריני וא"כ
כ"ש דלא בדילי מיני' שאף בשעת
האיסור הוא שרי לאחריני ויכולים
בזה לומר כך שהוא שרי לאחריני
שהתורה לא אסרה זה כלל אלא שהוא
אסר זה על עצמו בנזירות (או בנדר
כגירסת רש"א) וממילא כיון שהוא
בעצמו אסר זה הדבר ע"ע יהי' מאיזה
טעם שהוא הוא לא ישכח, ועוד יכולים
לומר שאינו שייך בזה ביעור כיון
שלאחרים הוא מותר והאיך יבער,
בדבר זה וגם פי' הא' העורני נכדי
התלמיד שניאור זלמן שיחי', שוב
ראיתי שמוכא זה בס' המאירי אף כי
שם הל' בקיצור מעט אבל הכוונה צ"ל
כנ"ל.

שם. בגמ'. כוכבים המאיריר. [צ"ל]
המאירים.

דף ג ע"א רש"י ד"ה ת"ש ותבחר
וכו'. בא"ד. וענו. שמענו כצ"ל.

~ ג ~

-תשורה משמחת הנשואין של הרה"ת יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן-

-הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו-

שאינו בגוף המקח מנכה לו מן הדמים והמקח קיים וא"כ מה צריך כאן הגמ' לומר דניחא לי' במצוה הלא בכל דבר הדין כן ומתרץ הוא שאפילו התנה מ"מ כיון דהוי מצוה המקח קיים משמע דסבירא לי' דמנכה לו ג"כ מן הדמים דאל"כ הי' יכול לתרץ בפשיטות דמשו"ה צריך לטעמה דמצוה בשביל שגם הדמים א"צ לשלם וכן הוא מפו' במחצית השקל מכח האי דיוקא דמשו"ז אומר הגמ' דהוי מצוה משום שא"צ להחזיר הדמים וכן מובא בחק יעקב בשם הב"ח וכן מובא מהע"ש, ומיהו צ"ע איך יהי' הדין אם עדיין השוכר מוחזק שלא שילם לו עדיין כל דמי השכירות שהל' מה שמובא בשם הב"ח הוא שאין להוציא מיד המוחזק וממילא הלא בכאן השוכר הוא מוחזק וכן בשו"ע רבינו זצ"ל סוף סי' תל"ז שהמוחזק יכול לומר קים לי' כסברא הראשונה וממילא אם יהי' השוכר מוחזק ג"כ הוא כן הדין שיכול לומר כן והל' מה שאומר רבינו זצ"ל קים לי' כסברא הראשונה משמע שהוא שייך דוקא למשכיר, ונראה שאם השוכר הוא מוחזק אז פשוט הוא שיכול לנכות דמי הבדיקה שיאמר באופן כזה קניתי וכך אני עושה וכל הדיבור הוא כשהמשכיר הוא מוחזק כנלע"ד ולע"ע לא מצאתי זה מפורש

דאיסורא דרבנן, דהא שם הוא הדיבור וניבטלי' בשית וע"ז אומר רש"י ומשהי לי' פורתא עבר עלי'. א"כ הרי מפורש אמור שתיכף עובר עלי' אם לא יבערנה עי"ש.

שם ע"ב רש"י ד"ה אלא אפילו באתרא. בא"ד. דאיכא השתא חסרון כיס. עי' ר"ן במקומו בשם אחרים אמרו דכי אמרינן ניהא לי' לאיניש היינו דלא הוי מקח טעות אבל שלומי בעי ועי' שו"ע או"ח סי' תל"ז סעי' ג' בהג"ה שמביא דעה זו בשם י"א וכן מובא בשו"ע רבינו זצ"ל ס' הנ"ל סעי' ז' והנה ברמב"ם פ"ב מהל' חמץ ומצה הל' י"ח איתא בזה"ל אינו מקח טעות ואפילו במקום שבודקין בשכר שהרי מצוה הוא עושה עכ"ל ומשמע דדעת הרמב"ם ז"ל שא"צ המשכיר ליתן שכר לבדוק והה"מ מביא מהרא"ה בשם הרמב"ן דפשיטא להו דודאי בעי לשלומי לי' מאי דאפסיד מיני' כיון דאתני בהדי'. והנה מדברי רש"י משמע ג"כ מה שאומר הל' דאיכא השתא חסרון כיס משמע ג"כ דסבירא לי' שא"צ המשכיר לחזור שכר הבדיקה דאלת"ה מאי חסרון כיס איכא.

והנה במ"א סי' תל"ז ס"ק ז' מקשה דבח"מ סי' רל"ב ס"ה פסק דכל מום

~ ד ~

ושפיר מקשה הגמ' דליבטלי לאחר שנמצא. שוב ראיתי שהמהרש"א במקומו אומר זה ועי"ש מה שמפרש בזה.

שם. ר"ח ד"ה אמר ר' יהודה. בא"ד. אע"פ בטלן כמו בטלי הן. [צ"ל] בטלין

דף ז ע"ב תוס' ד"ה על הטבילה. בא"ד בעל קרי וכיוצא בו מותר לברך. לכאורה אינו מובן אי אליבא דר"י קא בעי לאוקמי גמרא דילן יותר טוב הי' לקשות הא בעל קרי א"צ טבילה כלל ונראה ג"כ מפירש"י שהוא מפרש כגון טבילת בעלי קרי דלאו אליבא דר"י גמרא דילן כ"א למי שסוברים שתקנת עזרא היא בתקפה ולא בטלוח לטבילותא, שוב ראיתי בתוס' חולין קל"ו ב' בד"ה כרבי אלעי וכו' איתא שם בזה"ל אבל בשאר טבילות אעפ"י שהוא טמא מברך דנהוג עלמא כריב"ב בד"ת עכ"ל א"כ התוס' אומר מפורש דלא מצינן למימר דמיירי זה בב"ק משום דלריב"ב אצ"ל טבילה כלל וכו"ל ולפי שמביאים שם בשם י"מ דאכל טבילות קאמר וכו' הרבה מהם היו מחמירים לטבול עכ"ל פשוט הוא שיש לומר ג"כ בכאן בגמ' שהוא גם אליבא דריב"ב מ"מ איתא בגמ' הל' דאכתי גברא לא חזי משום

וד' יזכתי עוד ללמוד וללמד לשמור ולעשות בתוך כלל ישראל אכי"ר. קושית המ"א הוא דמזה ראי' שא"צ להחזיר הדמים ומשו"ה צריך לטעמא דמצוה, ודו"ק בדבריו. וכמו"כ מפרש במחצה"ש עי"ש.

שם. בנמוקי הגרי"ב ד"ה דכ"ע מיהא. בא"ד ולפמ"ש החק יעקב לשיטת רש"י ב"ק כ"ט ב' וכו'. בד"ה ודעתי עלי'. וע' רש"י במסכתין דף ד' ע"א בד"ה בין לר"מ בין לר"י דג"כ מבואר כך וכן ברש"י ו' ב' עי"ש ולמה הביא ממרחק לחמו עי"ש ברש"י.

דף ה ע"א גליון הש"ס מלהנות צ"ל מל. [צ"ל] מלה'

דף ו ע"א. יפה עינים ד"ה שאולין ודורשין. בא"ד שהקשו מהא דסוף הלכות פסח בפסח. מגילה.

שם ע"ב גמ' וכי משכחת לי' לבטלה. ועיין ג"כ בר"ן בריש מכלתין שמבאר כן לשיטת רש"י הוא בר"ן בד"ה אלא ועי' ג"כ ברש"י בסוף ע"א בד"ה אפי' מר"ה נמי וכו' וכשראהו עובר עלי' ועי' ברש"ל שם.

שם. תוס' ד"ה ודעתיה עלויה. בא"ד שחם עליה לבטלה. לכאורה הלא ברש"י אומר שחם עלי' לשורפה.

~ ה ~

-הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו-

דף ט ע"א. רש"י ד"ה מי לא תנן.
בא"ד קברי העובדי כוכבים אינם
מטמאים במגע ובמשא. עי' רש"ש
במקומו ועי' היטב בגמ' חולין קכ"ה ב'
בהא דשני מגדלא באוקימתא דאביי
ורבא ובפירש"י שם ועי' גם בתוס'
בד"ה אמר ר' זירא ובד"ה ומאן תנא.

דף י ע"ב. מסורת הש"ס. עי,
פירש"י מנחות סז: ד"ה ובשעת.
ושם איתא בתוך המועד דהיינו בשש
יבדוק לאחר המועד בתוך הפסח עצמו
וכו' עי"ש.

דף י"א ע"א. רש"י ד"ה אין מקיזין
דם. בא"ד מחלוקת רבי שמעון ורבי
יהודה. לכאורה צ"ל מה אומר רש"י
מחלוקת ר"ש ר"י, הלא במשנה
בכורות ל"ג ב' ר"ש הוא דעה ג' והוא
אומר יקיז אעפ"י שעושה בו מום והוא
משום דסבירא ליה דבר שאין מתכוין
מותר וכדאיתא ברש"י ובפ"י רבינו
גרשום שם וכן הוא ברמב"ם בפ"י
המשנה ובלבד שלא יהי' פסיק ריש'
עי"ש ועי' בגמרא בכורות על המשנה
הנ"ל שם אינו מובא דעת ר"י כ"א
מביא דברי ר"מ שמקיזין במקום שאין
עושין בו מום וכו' וחכ"א אף במקום
שעושין בו מום ובלבד שלא ישחט על
אותו המום ר"ש אומר אף נשחט על
אותו המום ואח"כ מביא דעת ר"י כמו

שהרוב ה' מחמירים לטבול. ומיהו
מפירש"י בכאן וכן במס' ברכות (נ"א
א') בד"ה התם מעיקרא לא חזי שהוא
אומר ה' אסור משמע דלאו אליבא
דריב"ב קא מפרש להו כנ"ל. הכלל
בזה הוא כך דבשאר טמאים כגון זב
וזבה ונדה אף שהוא טומאה היוצאת
מגופם ולא מבעי בטמא מת בודאי
שהם אינם אסורים בד"ת ולא בק"ש
ותפילה ואף לא בשום ברכה וכדאיתא
במשנה ברכות (כ"ו א') זב שראה קרי
ונדה שפלטה וכו' והמשמשת שראתה
צריכים טבילה ור"י פוטר. ות"ק מה
דקמצריך טבילה הוא משום קרי אבל
משום זיבה לא וכדאיתא ברש"י שם
מפורש ועי' ג"כ בגמ' שם (כ"א ב')
ובודאי שאינם פטורים מק"ש ותפילה
וכל הברכות כל ימי טומאתם, ולא
תקנו זה רק בב"ק שבטבילה זו הוא
עולה לטהרתו תיכף וג"כ שעיקר
הטבילה נתקן משו"ז כדי שלא יהי'
ת"ח מצוין אצל וכו' וכדאיתא בגמ'
ברכות (כ"ב א') ומובא ברמב"ם הל'
תפילה פ"ד הל' ד' אבל כיון שתקנו
לברך אחר הטבילה לפי רש"י בב"ק
ולפי' רב האי גאון שמובא בכאן בשם
ר"ת בטבילת גר משו"ז תיקנו גם בכל
הטבילות וכדאיתא הל' ברש"י ובתוס'
הל' שאין לגעור בנשים וכו' וכן נהגו.

~ | ~

ב' בד"ה נימא קסבר ר' יוחנן וכו' מה דאיתא שם וי"ל כיון מדר"י יליף וכו' מסברא אין לנו ללמוד איסור מטומאה, ור' יוסי דאמר אינה היא המדה וכו' ולא ילפינן מיני' איסור דרבנן דהיינו בשש אבל בז' אסור דאורייתא ילפינן מיני'. ולכאורה הלא שם אומר דלר' יוסי ילפינן איסור דאורייתא מטומאה דאורייתא, שוב ראיתי במהרש"א (כאן) והוא מיישב זה עי"ש ועי' ג"כ תוס' בד"ה ולד טומאה דרבנן ט"ו א' דלפרש"י ר' יוסי ס"ל דלא מדמינן איסור דרבנן לטומאה דרבנן.-

י"ז ע"ב. בגמ' והתנן כל הכלים שיש להן אחורים ותוך וכו'. מצוין כלים פרק כ"ה משנה א' ובאמת שם אינו בזה"ל כ"א שם איתא כל הכלים יש להם אחורים ותוך כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין דברי ר"י ר"מ אומר וכו'.

יח ע"ב תוס' ד"ה ולאומקי קאתי. בא"ד מחמת כל שמטמא. {צ"ל} כלי.

כ"א ע"א רש"י ד"ה בכלי שתוכו טהור וגבו טמא. בא"ד כדתניא כלי וכו'. אפשר שצ"ל דתנן שהוא לשון המשנה במס' כלים פ' כ"ה משנה ו'. שוב ראיתי שכן מגיה הרש"ש עי"ש.

שמובא במשנה הנ"ל שם עי"ש. ס' תורת כהנים אין בנמצא תחת ידי.

דף י"ב ע"ב תוס' ד"ה אימתי שלא בשעת ביעורו. בא"ד ומפר"ת. עי' בהגהות ר"י בכרך ז"ל והוא בדפוס שלנו דף ל"ד ע"א בסופו וע' רש"י לקמן דף כ"ז א' בסופו בד"ה שאם לאמצה וכו'.

דף י"ד ע"ב. תוס' ד"ה אפילו בראשון ושני נמי תחלה הוי. בא"ד ור"ש שזורי אומר היין. במשנה שלפנינו (שם) הגירסא ר"ש שזורי אומר אף היין וא"כ הוא יוסף אר"מ וחכמים אבל בשמן בודאי סובר דהוי משקה וכן בדבש, שוב ראיתי במשניות החדשים בפ"י מלאכת שלמה שמביא מגמ' מנחות ל"א א' שבגמ' שם איתא אלא אימא ר"ש שזורי אומר יין והפ"י הוא ולא שמן ודבש, ומסיים שם ופסקינן הלכתא כר"ש שזורי וע' שם בפ"י הרע"ב שהוא אומר ואין הלכה כר"ש ועי' שם בתוי"ט שהוא מקשה אהרמב"ם מדוע לא הזכיר יין ועי"ש עוד במפרשי המשנה. ועי' ג"כ תוס' מנחות ל"א א' בד"ה אימא רש"ש אומר יין.

שם. תוס' ד"ה הכא טהור וטמא. בא"ד כמו שאפרש לקמן. הוא בט"ו

דוקא וגם בפת הדין כן שאם נאפה בשבת הוא מותר וג"כ לא אזכיתי להבין מהי נ"מ בין תבשיל לפת. וכן ברמב"ם פט"ז מהמ"א הל' כ"ב הל' בין פת בין תבשיל מובא בב"י על הטור ובכ"מ.

שם. ד"ה בין חדש ובין ישן יוצן.
דברי התוס' אלו צריכים להבין, אליבא דמאן קא מקשו התוס', אי אליבא דרבי או אליבא דרבנן. ולכאורה דברי התוס' המה דברי רש"י ג"כ להלן מה שמקשה רש"י "וא"ת לרבנן יוצן למה לי וכו'" עי"ש אבל כדדייקינן נראה שאינו כן, שרש"י מקשה סתם בין אחדש בין אישן, שאף בחדש לרבנן לא יצטרך צינן כיון דס"ל אין שבח עצים בפת אע"פ שהאבוקה כנגדו, וכמ"ש בתוס' ד"ה חדש יותץ, ולא אסור לרבנן אלא בשרשיפא וכדאיתא להלן בגמרא אבל התוס' הלא קא מקשו רק אישן משמע דבחדש ניחא להו, ומשו"ז נראה לומר דקושית התוס' היא אליבא דרבי מדוע בישן צריך צינן, דבחדש אליבא דרבי ודאי ניחא כיון דס"ל דיש שבח עצים בפת, וגם התנור נגמר באיסור הוי לי' רק חד גורם לאיסורא, ולא קשיא להו רק בישן דהוי לי' זו"ז גורם ומל' התוס' ולא מפסיד מידי אלא איסור הנאה וכו' משמע שתירוצם הוא בלא אפה בו

פרק שני

דף כ"א ע"ב. מסורת הש"ס. לעיל.
ז'

דף כ"ג ע"א. גליון הש"ס ד"ה תמה על עצמך כו'. ועי' מס' מכשירין פ"א משנה ג' אמר ר"י תמה עצמך אם יש משקה טמא בתורה עד שיתכוין שנא' וכי יותן מים על זרע. ופי' שם הרע"ב דטעמייהו דב"ה קאמר עי"ש.

דף כ"ד ע"ב. רבינו חננאל ד"ה אמר ר' זירא. בא"ד הא מן התותים ומן הענבים לא. כפי הנראה צ"ל ומן הרמונים.

דף כ"ה ע"א. תוס' ד"ה חוץ מעצי אשירה. בא"ד דמיירי כגון שחין. [צ"ל] שאין

דף כ"ו ע"ב. תוס' ד"ה חדש יותץ. בא"ד יש שבח מוקצה בפת דגחלין מוקצין הן. עי' בגליון רש"א (והוא בדפוס שלנו כ"ב א') מביא בשם הר"ן מע"ז דיש שבח עצים בפת שמענו אבל שבח עצים בתבשיל לא שמענו, וא"כ הר"ן מפרש דוקא תבשיל ולא פת אפוי' ולכאורה תבשיל שם הוא לאו

~ n ~

בחדש שלא הותץ, ובהיסק שני, וכן איתא בקרני ראם על המהרש"א ע"י ש וא"כ דברי התוס' מבוארים בטוב, שבזה ההיסק שהסיקו בעצי איסור לא הוי כלל זוז"ג וממילא הוא אסור לרבי, כיון דס"ל דיש שבח עצים בפת ובאבוקה כנגדו הו"ל כמו שנהנה מהאיסור בעין. וקושייתם הוא למה צריך צינון לגמרי יאפה ע"ג הגחלים ואז הו"ל זוז"ג, היינו חום התנור שקיבל מהאבוקה הו"ל איסור, והגחלים הוי ל' היתר, והו"ל זוז"ג. וע"ז קא מתרצי התוס' כיון דלא קא מפסיד מידי אלא איסור הנאה לחודה לכך צריך צינון, היינו שאין לעשות זוז"ג לכתחילה כנ"ל. אבל בחדש אליבא דרבי אף לפי דברי הצ"ח שמותר אף בחדש בבישלה ע"ג גחלים, מ"מ ע"ז לא קא מקשו התוס' שיאפה ע"ג הגחלים אף בלא צינון, שדי לנו חידושו שמותר לאפות ע"י צינון משום דנתיצה הוי כמו דיעבד, אבל לאפות לכתחילה ע"ג הגחלים ואף בלא צינון, זהו פשיטא שאין יכולים לגבב כמה קולות ולומר דהוי כדיעבד נמצא לפי"ז מה שאומר רבי הפת אסורה הוא אף בישן, אף שזוז"ג מותר ומה שאומר אח"כ בישלה ע"ג גחלים ד"ה מותר, הוא אף בחדש ובהיס"ר, משום דגחלים הוי כמו אפר

הפת אז אין לו הפסד כ"א איסור הנאה לחודה, אבל האיך יהי' הדין לרבי באפה בו את הפת בתנור ישן בהיסק שהסיקו בעצי איסור, הנה לרבי צ"ל לכאורה שיהי' מותר דהו"ל זוז"ג, ומה שאומר רבי שהפת אסורה צריכים לפרש שזה קאי רק אתנור חדש בהיסק ראשון, וכן באמת מפרש המהרש"א (ועי"ש מה שמקשה בזה ומפרש לגמרי באו"א), וכן מפרש גם הצ"ח וקושיית המהרש"א מה שמקשה מבישלה ע"ג גחלים מדוע מותר לד"ה, הוא מתרץ דגחלים הו"ל כמו אפר והו"ל זוז"ג אף בחדש בהיסק ראשון חום התנור שהוא מהאיסור והגחלים כבר אפר ומותרים הם ואף שהתוס' מחלק בין גחלים לאפר אומר הוא - הצ"ח ז"ל - שהוא רק לפי המסקנא אבל לפי הה"א צ"ל שדין הגחלים והאפר שוה אבל הר"ן אינו מפרש כך כ"א לרבי הוא אסור אפילו בת"י שכיון שהאבוקה כנגדו, ויש שבח עצים בפת, הו"ל כמו שנהנה מן האיסור בעין. וכן הצ"ח שם על הגמ' דלהלן ואת"ל זוז"ג אסור וכו' חוזר בו מהא דלעיל ואומר שלא כדברי המהרש"א, כ"א גם בישן בזה ההיסק שהסיקו בעצי איסור, דשבח עצים זה הוא העיקר יותר מהתנור וכו', ולא א"ב בין זוז"ג מותר או אסור אלא

~ ט ~

תשורה משמחת הנשואין של הרה"ת יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן ח' שבט - ה' תשפ"ג - שנת הקהל

והוי זוז"ג וכמו שאומר הצל"ח ז"ל. ואפי' של גחלים מה שאומר הצל"ח דהוי אפר, צ"ל דלמ"ד דלוחשות אסורין זהו מדבר בעוממות, ולמ"ד דאפי' לוחשות מותרין צ"ל שאף לוחשות הוי כאפר לענין זה ועי' בס' פ"י מה שמקשה על המהרש"א ועיקר קושיתו הוא ממשנה ערלה (פ"ג משנה ה), ונראה שקושיתו הוא כיון דקתני תנור סתמא מיירי אף בישן וע' בב"י על הטור בסי' קמ"ב שהוא מפרש בדברי הרמב"ם דבאבוקה כנגדו אסור הפת אם נאפה אפי' בישן, ובשאינן אבוקה כנגדו מותר אפי' בחדש וכו', והיינו דקתני סיפא בישלה ע"ג גחלים ד"ה מותר, וא"כ הוא יוצא כנ"ל וכדברי הצל"ח ז"ל וע' שם בב"י שהוא מסיק שלא משמע כן מכל המפרשים, אלא כל שנאפה בתנור חדש בכל אופן אסור אם לא ציננו וכו' עי"ש בב"י והנה ביו"ד סי' קמ"ב האריכו הט"ז והש"ך בביאור ההלכה, בזה ובזה שניהם מסכימים שיש חילוק בין עכו"ם לשאר איסוה"ג, והחילוק ביניהם הוא שלדברי הט"ז יוצא שבע"ז זוז"ג אסור אם לא שהאיסור רק משביח מעט, וכמו בההיא דזבל שהוא רק משביח אבל גם בלעדו יהי צמיחה, ובערלה זוז"ג מותר. ולפי דברי הש"ך יוצא שגם בעכו"ם זוז"ג

מותר, אבל בעכו"ם או בחמץ בפסח כיון דאפרן אסור לא הוי זוז"ג, שגם הגחלים או האפר אסורים המה. ומה שמחלק בגמ' פסחים בין אבוקה כנגדו, בין להט"ז והש"ך הוא רק בערלה, אבל בעכו"ם בכל אופן אסור ולענין מה דאיתא בגמ' בישלה ע"ג גחלים ד"ה מותר, וע"ז אומר הרמב"ם גרף את כל האש וכו' (ט"ז מהל' מאכ"א מובא במחבר סעי' ו), הב"י מפרש זה אף בחדש וכו"ל ואף בעכו"ם. והש"ך ג"כ מפרש אף בחדש אינם דוקא בערלה, משום דבעכו"ם לא הוי זוז"ג כיון שגם אפרן אסור. והט"ז (בס"ק ו') מפרש זה דוקא בתנור ישן, ואף בת"י דוקא בערלה אבל לא בעכו"ם ונמצא שלפי דברי הב"י והש"ך, שמפרשים דברי הרמב"ם אף בתנור חדש בערלה עכ"פ הוא מותר אף לרבי מטעם זוז"ג והוא כנ"ל [ועי' בט"ז ס"ק ז' מה שמקשה אב"י שמפרש דברי הרמב"ם אף בחדש, ואומר ע"ז ותימה מ"ש מקערות וכוסות וכו', ואפשר שיש ליישב כאן שהט"ז לא נחות להאי חילוק אמה שאומר הש"ך דבעכו"ם גם עפרן אסור, ועכ"פ בערלה שבודאי עפרן מותר, בודאי שאינן דומה לקערות וכוסות, דהא בכאן הגחלים שהמה היתר מסייעים להאפי' והו"ל זוז"ג, ועכ"פ בערלה הי' צריך שיהי

~ ~ ~

ואומר בזה"ל תפס כאן שיטת הסופרים דאף לק"ט בעי' כביצה עי"ש ושמא יכולים שם לפרש כנ"ל. ועי' רש"י סוטה דף למ"ד ע"א בתחילתו שאומר ג"כ דלקבל טומאה לא בעינן שיעורא עי"ש.

שם. רש"י ד"ה טמא מת שסחט.
בס"ד נתערב טמא בטהור. דוקא מטעם תערובות אבל לא מטעם נגיעה דאי מטעם נגיעה רביעות בעינן כדפירש"י לעיל, ועי' משנה טהרות פ' ב' משנה א' ופ"ג משנה א' ופ' יו"ד משנה ה' שמשמע שאף מטמא אחרים בכ"ש וע' בתו"ס פ"ג בד"ה דאיכא משקין (י"ד א') ועי' בתו"ט על משניות טהרות פ"ב משנה ב' הנ"ל בד"ה חזר לקידורה, ואפשר שרש"י מדבר בכאן לעינן טומאה דאורייתא דהא מביא לעיל הלימוד מהגמרא, ושם הוא הדיבור על דרבנן דהא טומאת משקין לטמא כלום מה שמדבר בפ' בתרא דטהרות הוא בודאי מדרבנן וכמו שמחלק ר"ת בפ"ג בד"ה דאיכא הנ"ל.

דף לד ע' ב'. רש"י. ד"ה אף אנן נמי תנינא. בס"ד בקדושת פה. עי' מהרש"א מה שמקשה דמנ"ל לרש"י דעבוד מעלה אפ' בקדושת פה, ושמא י"ל דאפ"י רוב הי' לוקחים המים בכלי

~ יא ~

מותר אף בחדש ועי"ש בביאור דברי הט"ז והש"ך באריכות].

דף ל"ג ע"ב. רש"י ד"ה קסבר משקין מפקד פקיד. בס"ד דהא זג זה לא נגע במשקין שבחבירו. לכאורה גם הענבים גופא היינו הזגים לא יטמאו דהא הטמא לא נגע בכל זג.

שם. רש"י ד"ה כי סחיט להו בא"ד וכשנוגע באוכל הנגוב וכו'. מה איכפת לו אפי' אם יהי' יותר מכביצה וכן מה שפירש"י הני פחות מכביצה לא מק"ט דהא לקב"ט לא בעינן כביצה ולפרש נגוב לאחר שהוכשר ואין בו כביצה קאי על הזגים לקב"ט קאי על המשקין הוא דוחק.

שם. בתוס' ד"ה לאימת . בא"ד ורש"י בעצמו חזר בו כו'. ועי' ג"כ רש"י לקמן פ"ה א' בד"ה כטומאתו שמשמע מרשי שם שקבלת טומאה באוכלין מדאורייתא הוא מכביצה. ואפשר ששם הפי' הוא לטמא אוכלין אחרים דהא שם הוא הדיבור לענין ק"ט שהידים יקבלו טומאה מהנותר או מהפיגול ואומר ע"ז בגמ' כטומאתו כשיעור טומאת אוכלים לטמא (אחרים) שמדאו' הוא דוקא כביצה, כן הוא טומאת הידים. שוב ראיתי שבמלא הרעוים (בדף פ"ה) עמד ע"ז

-הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו-

מנחת הסולת והמחבת והמרחשת והחלות והרקקין, והחילוק בין מנחת הסולת להשאר הוא שמנחת הסולת נקמצת עיסה, (וע' רש"י חומש (ויקרא ב' ו') הל' לרבות כל המנחות הנאפות קודם קמיצה לפתיתה ומזה מדייקים שרש"י ס"ל שמנחת הסולת אין בה פתיתה וע' מל"מ פ' י"ג מעשה הקרבנות הל' ה' ושכן רוצים לפרש גם בדעת הרמב"ם שלא הזכיר פתיתה במנחת סולת עי"ש באריכות) ומנחת מאפה תנור מחול הוא שאין בה יציקה שבכל המנחות יש ג' מתנות שמן א) בכלי קודם לעשייתן ב) בבליה ג) ובליה , ועי' הלח"מ ובמל"מ שמפרשים בדעת הרמב"ם שגם מתן שמן בכלי אין להם אמנם בכל המנחות חוץ ממנחת הסולת אומר ברמב"ם שם גולשות בפושריו וכמו שמסיים שם בפ' י"ב הל' כ"א אעפ"י שהפושרין מחמיצין כהנים זריזין הן, (ועי' במל"מ שם שמביא ראיות דדעת הרמב"ם הוא שמנחת הסולת לא בעי אפי' כלל ושמא משום זה לא מזכיר לישת פושרין במנחת הסולת), וא"כ לא יש שום חילוק בין מעשה מחבת ומרחשת למא פהתנור רק בזה שבמאפה תנור לא יש יציקה באחרונה או שמא אף לא מתן שמן בכלי קודם לעשייתן וכנ"ל שמפרשים כן בדעת הרמב"ם וכו' אבל

חרס אף דבכל הכלים מקדשים כדאיתא מפוי' במשנה פ' ד' מ'ה' מ"מ משמע שעפ"י רוב הי' מקדשים בכ"ח) עי' תוי"ט אהלות פ' ה' מ' ה' (וכיון שאפ' רוב הי' מקדשים בכ"ח ע"ז סומך רש"י ואומר אפי' בקדושת פה משום דאין כ"ח נעשה כלי שרת וכמבוא להל' ברמב"ם בהל' בית הבחירה פ"א הל' י"ח, ועי' פני יהושוע בסוגיין והוא מדבר בזה באריכות מעט לתרץ קושיית מהרש"א הנ"ל ולכאורה י"ל כנ"ל, והתורה הלא מדבר בכל האופן גם אם לקחו בכלי חרס.

דך לה ע' ב. רש"י. ד"ה טבול
מדרבנן בס"ד בדיעבד נפיק. עי' תויו"ט דמאי פ"ג מ"א בד"ה הדמאי ומה שמקשה שם ששייר מצה, ולדברי רש"י שאומר שבדיעבד דוקא נפיק , יתורץ קושייתו, ועי' תו"ס כאן בד"ה יוצאין, מה שאומר מסופיק ר"י ולפי הא"נ נשארה קושיית התויו"ט בתקפה.

דף ל"ו ע"א רש"י ד"ה ומאי שנא.
בא"ד דתנן. שמא תנן לא דוקא דליתא בשום משנה. וגם ברש"י אח"כ הל' דבתוספתא קתני לה וכו'.

שם. בתו"ס ד"ה במקום. וא"ת לא
זכיתי להבין דברי התו"ס ועל מה קא מקשו דהנה יש בכלל ה' מיני מנחות

~ יב ~

-תשורה משמחת הנשואין של יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן - ח' שבט - ה'
תשפ"ג- **שנת הקהל**

מנא לן. הנה ברמב"ם אומר בכולם בסולת מחבת ומרחשת ומאפה תנור אומר בכולם שהבלילה לא היתה בכ"ש וע"ש בכ"מ שמקשה עליו בזה וע"ש במל"מ שמביא מכוה נקלילת שאינו כן וגם מביא מהתוס' שלנו אבל עכ"פ נראה שבכל המנחות היתה בשוה, וד' יאיר עיני, ועל במהרש"א מה שאומר על דברי התוס' ובלילה דקאירו לאו דוקא, כ"א הכוונה לישא אבל בלילה ה' אחר אפי' ופתותה, הנה ברמב"ם (הנ"ל) אומר וחושב הסדר במחבת ומחרשת וגם במאפה תנור הבלילה קודם להאפי' כ"א ברקיקין הוא אומר ויראה לי שאחר האפי' מושחים אותן א"כ מסתמה גם הבלילה היא אחר האפי' ופתיתה ושרא לי מארי אם טעיתי, ועל רש"י בכאן בד"ה בלישה והוא משמע כפי' המהרש"א.

שם ע"ב. רש"י ד"ה מעצרת. דתנן במנחות. במס' מנחות לא נמצא במשנה זה הל' כ"א (כ"א) שם איתא אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר. והל' אין מביאין ביכורים וכו' המובא ברש"י הוא ממשנה ביכורים פ' א' מ' ג'.

לענין פושרין לא יש שום חולקין ביניהם, וגם מרש"י בכאן משמע שהקושיא הוא מכל המנחות חוץ ממנחות הסולת שהוא אומר בד"ה לישא כגון מנחת מחבת ומרחשת ומאפה תנור וכו' וכשאפה תחילה נולשה בפושרין עכ"ל ומה שאומר רש"י אח"כ בד"ה לומד והני במנחת מאפה תנור וכו' צ"ל דלאו דוקא מאפה תנור כ"א כל המנחות הנאפות וכל' הרמב"ם פ' י"ג מעה"ק הל' יו"ד כל ארבע מנחות אלו האפויות, ועל שם במל"מ שמפרש דמנחות סולת לא צריך אפי' כלל וכנ"ל יש המל"מ רוצה לפרש גפ בדעת רש"י כן עי"ש בתחילתו בד"ה והנראה אצלי וכו' (אף שבכ"מ הל' מאפה תנור הוא שולל מחבת ומרחשת כ"א מיירי בחלות ורקיקין מ"מ יש לפרש כך בדברי רש"י הנ"ל אף שהוא דוחק), ואם נדחוק לפרש כן גם בדברי התוס' שהפי' מאפה הוא הפי' מנחות הנאפות וכדמפרש המל"מ בל' הרמב"ם חוץ מזה שהוא בעצמו דוחק עוד הוא קשה הל' מה שאומרים אח"כ ושאר מנחה וכו' דלפי' הנ"ל והי' קאי זה על מנחת הסולת מה שייך ע"ז הל' ושאר, וגם עצם החילוק בין מנחת הסולת לכל המנחות שמנחת הסולת נבללת בכ"ש משא"כ מחבת ומרחשת ומאפה תנור

~ יג ~

תשורה משמחת הנשואין של הרה"ת יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן ח' שבט - ה' תשפ"ג - שנת הקהל

-הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו-

במס' מעשרות פ' א' מ' ז' בפ"ה הרע"ב
שר"י לקולא פליגי וכן בפ"ה הרע"ב
במס' שבת (במקומו). שוב לאחר
החיפוש מעט מצאתי בפ"ה יפה עינים
שעמד ע"ז, ועי"ש מה שמביא
ממפרשי הירושלמי ומעט אינם
מובנים דבריו והירושלמי בעניותי
אינו בנמצא תחת ידי, וכן בפ"ה
הרמב"ם על המשנה במס' שבת איתא
דר"י לקולא פליגי וכפשוטו הגמ'
וכנ"ל, וד' יאיר עיני.

דף מ"א ע"ב. תוס' ד"ה איכא
דאמרי. בא"ד פ"ה בחי. ברש"י
שלפנינו ליתא כ"א ח"ט ב' ועי' רש"ל
ורש"א.

פרק שלישי

דף מ"ד ע"ב. רש"י ד"ה והכא
אסור. בא"ד לילה אחת. מכאן משמע
דרש"י נמי ס"ל דלינת לילה פוגמת
ולפלא מדוע הוא מובא בכ"מ בשם
ר"ת ועי' ביו"ד סי' ק"ג סעי' ז' בהג"ה
ובחידושי רעק"א וביד אברהם שם
דהא בכאן אומר רש"י מפורש לינת
לילה. שוב ראיתי בביאורי הגר"א שם
מובא שכן דעת רש"י ור"ת ותוס' סוף
מס' ע"ז ע"ו א' ד"ה בת.

דף ל"ח ע"א. בהגהות מהרב
רנשבורג. עיין שו"ת שאגת ארי'.
לכאורה הלא הוא מפורש במשנה פאה
פ' ה' מ' ה'. ועי' בתוי"ט שם באריכות
מעט וגם מובא שם מהגמ' חולין הנ"ל
ואפשר משום ששם הובא הדרש
מהמקרא וא"כ יותר טוב הי' צריך
להביא מגמ' גיטין י"א א' עי"ש.

דף מ' ע"ב. רש"י ד"ה לכל הוא
נותן. בא"ד בכלי שני. הנה בגמ'
שבת (מ"ב ב') בעי להו להגמ' ר'
יהודה ארישא קאי ולקולא או אסיפא
קאי ולחומרא ואיבעיא שם דר"י
ארישא קאי ולקולא וכאן מפרש רש"י
בכ"ש היינו שהוא מחמיר ואם נפרש
דרש"י סבירא לי' דלר"י לפי מסקנת
הגמ' שם בלתי חומץ וציר אף בכ"ר
אינו מבשל וביש בו חומץ וציר אף
בכ"ש מבשל א"כ לפי"ז יהי' לר"י
קולא וחומרא. קולא שבלתי חומץ
וציר אף בכ"ר אינו מבשל וחומרא
דביש בו חומץ וציר אף בכ"ש מבשל,
זה א"א לומר בגמ' שם אומר מפורש
ארישא קאי ולקולא וכו' ואיפשיטא
דארישא קאי א"כ הוי רק ארישא ורק
לקולא וכן מפורש בפ"ה ר' חננאל שם,
וא"כ לא זכיתי להבין מדוע אומר
רש"י בכאן הוא נותן תבלין בכ"ש
ובכאן יוצא מזה קולא לר"י שאף
בכ"ש מותר ואינו מחמיץ, ועי' ג"כ

~ יד ~

-תשורה משמחת הנשואין של יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן - ח' שבט - ה'
תשפ"ג- **שנת הקהל**

שיהי' מותר ומדוע אומר ר"א סופג את הארבעים ועי"ש בתוס' ופשוט הוא ועי"ש בתוס' שבת הנ"ל

ד"ף מ"ז ע"א. רש"י ד"ה שני ימים של ר"ה. בא"ד דבזמן לחם הפנים. עי' בצ"ח להגאון נו"ב זצ"ל מה שמקשה על דברי רש"י הללו ואומר בזה"ל דבריו תמוהים דמאי אריא דבזמן לה"פ ואטו בזמה"ז יש בירושלים ב' ימים טובים חוץ מר"ה עכ"ל. וראיתי באיזה ספר בשם החת"ס זצ"ל שמתרץ זה שבאמת הי' בא"י ג"כ ב' ימים יו"ט והוא שהי' זמן שהי' מערבים השנה וקובעים חדשים בחו"ל וכדאיתא במשנה יבמות קכ"ב א' אמר ר"ע כשירדתי לעבר השנה בנהרדעא וכו' ואז הי' שולחים שלוחים מחו"ל לא"י להודיע יום קבועת החודש ואז הי' מזדמן שהי' עושים בא"י ב' ימים כמו שהי' חוגגים בחו"ל ב' ימים בזמן שהי' מקדשים את החודש בא"י, ולכאורה הלא הוא הוא ברייתא במס' סנהדרין י"א ע"ב אין מעברין את השנה אלא ביהודה ודוקא ר"ע משום שלא הניח כמותו בא"י וכדאיתא בגמ' ברכות ס"ג א' בסופו ומובא להל' ברמב"ם הל' ק"ה פ' א' בסופו ואם עבר וקבע ועיבר לא עשה כלום והאי עובדא בגמ' סנהדרין כ"ו א' ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק עי"ש

~ 10 ~

דף מ"ו ע"ב. תוס' ד"ה האויל ואי בעי מיתשיל עליה. בס"ד וכדאמר ר' אליעזר גופיב בפ' כשם. לכאורה משנה היא במקומה במס' חלה פ' ב' משנה ה' ומדוע מביאים מגמ' סוטה ובפרט הידוע דכל במקומה עדיף.

שם. תוס' ד"ה רבה אמר אינו לוקה. וא"ת דאמר בהמצניע (שבת נ"ה). [צ"ל] צ"ה..

שם. תוס' ד"ה רבה. בא"ד הואיל ומיקלעי ליה אורחים. הקשה לי אחד מה שייך בכאן הואיל ואי מקלעי לי אורחים וכו' הא לתלוש מן המחובר גם ביו"ט אסור אפי' בשביל האורחים עצמם, אבל זה אינו קושיא כלל משום שהוא רק מדרבנן אסור אבל מדאורייתא מותר גם לתלוש מן המחובר, אבל הקושיא היא בהיפוך היאך יכולים לומר שביו"ט סופג את הארבעים הא הוי זה אוכל נפש ואף לכתלה מותר וזה קא מקשה התוס' בשבת צ"ה א' בד"ה הרודה ואומר שם בתוס' וליכא למימר דמיירי ברודה לצורך חול דמכ"מ תקשי למאן דאית לי' הואיל עכ"ל וא"כ לפי דברי התוס' הנ"ל הקושיא בכאן הוא ברודה לצורך חול שאז בודאי אסור גם מדאורייתא וקא מקשו התוס' שיהי' מותר מטעם הואיל היינו שמדאורייתא עכ"פ צריך

בפשיטות שרש"י מזכיר לה"פ בשביל שהוא מדבר בכאן מלה"פ והפ"ל לא היו ב' יו"ט של גליות הפ"ל הוא שלא היו כלל אף לא בחו"ל אבל ב' יו"ט של ר"ה ה"י יכול להיות אף בזמן לה"פ בא"י ומ"מ הל' של רש"י נשאר קשה קצת וכו', והאות שבזמן בית שני ה"י לה"פ וה"י ג"כ יו"ט ב' של גליות בחו"ל וממילה אינם יכולים לפרש לא ה"י יו"ט ב' של גליות שלא ה"י כלל.

דף מ"ז ע"ב. תוס' ד"ה ומוקדשין. בא"ד כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף כב.) דאמר ר' יצחק המנהיג בשור פסולי המוקדשים. ועי' במכות שם מה שכתוב אצלי על הגליון.

דף מ"ט ע"א. תוס' ד"ה אמ. בא"ד כדתניא. שמא צ"ל דתנן שהוא לשון המשנה שם.

שם. בס"ד לראותו משם. ע"ר רש"י לקמן פ"א סוף ע"ב ששם משמע ג"כ כפ' התוס' כאן, וג"כ בכאן יכולים לפרש כך ומשום כך ניקרא זה המקום צופים משום שיכולים לראות ביהמ"ק משם וממילא אינו שייך לומר ע"ז וכמדתו לכל רוח שכל מקום שיכולים לראותו מאיזה צד שהוא הוא נקרא צופים, ועי' ג"כ רש"י ברכות ס"א ב'

אומרים שם התוס' דלעבר ר"ל לחשוב , ועי' עוד תוס' מ"א ב' שאומרים שם ג"כ כנ"ל ודוקא בדר"ע ה"י עיבור ממש לא רק חושבנא ועי"ש עוד שמובא מהירושלמי דכשאין יכולין לעבור בא"י מערבין בחו"ל מרש"י ויחזקאל וברוך בן נרי' עיברן בי בחו"ל ואם נא' שעכ"פ הלא ה' במציאות שעיברן את השנה בחו"ל כמו בדר"ע וכמובא מהירושלמי הנ"ל מ"מ הסברא הנ"ל לכאורה היא צ"ע שאם באמת ה"י בא"י זמן שחגגו ב' ימים יו"ט מדוע נתבטלו גם כעת הלא גם בחו"ל אנחנו בקיעין בקביעי דירחא ומ"מ עושים ב' ימים והוא משום דשלחו אתם הזהירו במנהג אבותיכם ודלמא גזרו המלכות גזירה (ביצה ה' ב') ומובא ברמב"ם הל"י ק"ה פ' ה' הל' ה' ואומר שם בהל' ו' לפיכך כ"מ שלא היו השלוחין מגיעין וכו' ועשו ב' ימים אפ"י בזמה"ז ובני א"י בזמה"ז עושים יום א' כמנהגן שמעולם לא עשו ימים, ומשמע מפוי מדבריו שאם היו עושים באיזה זמן ג"כ ב' ימים היו צריכים גם עכשיו לעשות ב' ימים מדוע נתבטלה הגזירה לבני א"י ונשארה לבני חו"ל וג"כ הוא אומר מפוי הל"י שמעולם לא עשו ב' ימים משמע דלא כנ"ל, ושמא איזה תלמוד כתבו על שמו וצ"ע, ובעיקר קושית הצל"ח הנ"ל לכאורה יש לתרץ

כלום מה יעשו בזה הבכור, אבל בס' ש"ה ובס' רכ"א בשניהם הל' במחבר שנותנין לכהן, משו"ז אינו מגיה בזה כלום, שהפי' כהן הוא ממעט כהנת וכמו שאיתא בטור ופשוט הוא.

פרק רביעי

דף נ"א ע"ב. תוס' ד"ה ספיהים:
משמע לכ"ע לכאורה מדוע מביאים התוס' הסיפא דמתניתין דהתם ולא הרישא דתנן התם לקוט לו ירק היום שכר מותר לקוט לו בו ירק היום שכרו אסור ועיקר הראי' הוא מהרישא אף דגם מסיפא ראי' דדוקא שכרו אסור משום דהוי כמן סחורה משמע דהירקות בעצמן בודאי מותרים אבל מ"מ פשוט יותר להביא מהרישא וכן במס' ע"ז (ס"ב א') המובא בתוס' מובא הרישא וגם הסיפא.

דף נ"א ע"ב בר"ח מאי ר"ש דתנן בתרומות. כפי הנראה הוא טעוה"ד וצ"ל בשביעית.

דף נ"ד ע"ב. רש"י ד"ה ויום הנחמה. של כל אדם. עי' חדא"ג ועי' ילקוט שמעוני בראשית רמז קי"ד ומובא ע"ז הפסוק אני די בעתה אחישנה ומשמע כפי חדא"ג ע"ש.

מן הצופים מקום שיכולים לראות משם הר הבית משם ולהלאה אין יכולים לראותו עכ"ל רש"י ש"ם וא"כ הוא מפורש כפי' התוס' עי"ש.

דף מ"ט ע"ב. תוספות ד"ה אמר.
בא"ד והא דאמרינן בפ"ק. וכן איתא בתוס' קידושין ח' א' לחד תירוצא אבל בתוס' הולין דף קל"ב א' איתא דזה שייך רק במתנות אבל לא בפדה"ב וכן צ"ל לכאורה שע"י כהנת אינו יכול לפדות את בנו וא"כ מה שייך שיקח בשביל אשתו וצ"ע, וכן הוא דעת הרמב"ם פ"א מהלכות בכורים הל' יו"ד וכן הוא דעת הרא"ש בסוף הלכות בכורות ודעת הטור בסימן ש"ה ועין ב"י שם, ועי' שם במל"מ אות ה' שאומר דהתוס' הנ"ל מחולקים עם הרמב"ם, ועי' שם שהוא אומר שגם הרשב"א ס"ל כהרמב"ם ביו"ד סי' ש"ה לענין פדיון בכור, וכן בסימן שכ"א לענין פדיון בכור הל' במחבר סעי' ג' נותנן לכהן, וכן בסימן שכ"א סעי' א' לענין פטר חמור אומר ויתנו לכהן והרמ"א אינו מגיה בזה כלום, והג' בסימן ש"ו סעי' א' מגיה הרמ"א ויתנו לכהן ולא לכוהנת וצ"ל שהדין אחד הוא בין בפדיון בכור בין בפדיון פט"ח שנותנים דוקא לכהן ולא לכהנת ומה שמגיה זה דוקא בס' ש"ו הוא מפני שבכאן אינו מובא

~ יז ~

הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו-

דאיכא היכירא, וכפי הנראה כן צ"ל גם בתוס'.

דף נ"ט ע"א. רש"י ד"ה שטובל.
שהביא כפרתו צ"ל דמה שמצריך טבילה אחר שהביא כפרתו הוא רק לאכילת קדשים ולא למגע, ועי' תוי"ט פ' בתרא דנדה משנה ז' בזה באריכות, ובכאן הלא איירי מפורש באכילה.

שם. ע"ב. תוס' ד"ה ולא עי' בצל"ח
בביאור דברי התוס' בד"ה ולא ובדיבור השני בד"ה בארבעה עשר ועי' ג"כ במלא הרועים בביאור דברי התוס' הנ"ל באריכות.

פרק חמישי

דף ס"ב ע"א. בסוף הדף ואילו
בפסח טמא. עי' ביו"ד ס' רס"ג סעי' ב' אשה שמלה בנה ראשון ושני וכו' לא תמול השלישי אלא תמתין לו עד שיגדיל ויתחזק כחו וכו' והוא מהריב"ם סוף פ' א' מהל' מילה וכן הוא בטור ס' רס"ג ועי' בפ"ת ס' הנ"ל ס"ק ה' שמובא שם מהנו"ב שלכאורה מפשטות ל' הגמ' משמע שהשלישי א"צ למולו כלל וכ' ואח"כ מביא מהחת"ס שהוא מכריח כהרמב"ם וכל הפוסקים שצריכים

שם. רש"י ד"ה לתפילת נעילה. ג'
פרקים תענית. עי' פ"י הרע"ב משנה תענית פ"ד משנה א' ועוד שם בפ"י הרע"ב במשנה ד' מה שהוא אומר שם על דברי הרמב"ם מה שנראה מדבריו וכו' ועי"ש בתוי"ט בד"ה קרבן עצום וכו' שאומר שם שהוא דלא כהרע"ב במשנה א' אלא שיש גם במעמדות ד' תפילות עי"ש והנה מדברי רש"י בפה משמע משמע מפורש שגפ בתענית צבור הי' מתפללין ד' תפילות ומיהו ברש"י במס' תענית כ"ו ב' משמע שהוא מפרש וכן ברש"י יומא פ"ז ב' בד"ה ובמעמדות אומר רש"י יש מהן ארבע פעמים ביום והוא כפי' הרע"ב וכפי' רש"י בתענית וגם בכאן צריך לפרש ג' פרקים שבהם יש שנושאים ד'. והנה תפילת נעילה לכו"ע שהיתה בת"צ ולדעת הרמב"ם הי' עוד תפילה, מיהו בד' צומות לא יש תפילת נעילה וכמפל' בגמ' כאן.

דף נ"ה ע"א. רש"י ד"ה הגריד.
בא"ד בפ"ק דר"ה. וכן במשנה הוא במס' שבועות פ' ב' ו'.

דף נ"ח ע"א. תוס' ד"ה רבי
ישמאל. דאיכא היתירא כפי הנראה שהוא טעוה"ד וצ"ל דאיכא היכירא, שוב ראיתי במהרש"א שמובא שם

~ יח ~

בכלל בן נכר כיון שמונע א"ע למול
מדאגת צער המילה ואז אין שום ראי'
מהגמ' דידן.

פרק ששי

דף ס"ה ע"ב. באמצעה הגמ'. כהונה
עבודה היא. ע' תוס' יומא (מ"ב א')
בד"ה שחיטה לאו עבודה הוא ובתוס'
זבחים (י"ד ב') בד"ה הג"ה"ה שחיטה
לאו עבודה היא ולכאורה בגמ' דידן
מבואר כפי' רש"י דכל דבעי כהונה
פשיטא דעבודה היא ומינה דכל
שכשירה בזר לאו עבודה היא, ושמא
להר"י מאורליינטש הפי' הוא כך דכל
דבעי כהונה ודאי דהוי עבודה שזה
א"א דליבעי כהונה ולא הוי עבודה
אבל מ"מ יכול להיות דאף שכשירה
בזר מ"מ הוי עבודה ולכן מפרש הוא
בשחיטה דלאו עבודה משום שנוהגת
אף בחולין וכן צ"ל לפי ר"ש המובא
ג"כ בתוס' יומא וזבחים הנ"ל.

דף ע"ג ע"א רש"י ד"ה ר' אליעזר.
מדברי רש"י אלו מבואר שבמשנה
תמורה פ' ג' משנה ג' צריך לגרוס ר'
אליעזר אומר ואותו ולא ר' אלעזר ועי'
שם בתוי"ט במשנה הנ"ל.

למולו כשיתחזק ויגדיל כחו וכו'
ולכאורה יש להביא ג"כ ראי' לזה
מגמ' דידן שערל המדובר בכאן הוא
ערל שמתו אחיו מחמת מילה וכדפי'
רש"י מפו' לעיל (ס"א ב' בתחילתו
ד"ה בני חבורה) דאי הוי מומר
לערלות אז הוא אינו מביא קר"פ
מטעם בן ניכר שנתנכרו מעשיו לאביו
שמשמים. וא"כ היאך אומר הגמ'
בכאן הואיל דאי בעי מתקן נפשי'
אפי' אם הוא ירצה אנן מי מניחים
אותו לסכן את עצמו וג"כ המוהל
אסור לו להתעסק בזה אלא מכאן
ראי' שאם הוא כבר גדול כוחו חזק
כמו שאר אנשים בני גילו אז הוא
צריך וגם מחוייב למול א"ע ומ"מ אם
אינו מל א"ע הוא אינו בכלל מומר
לערלות שיהי' בכלל בן נכר כנ"ל
שהוא בודאי יכול לומר שהוא
מתיירא וכן תוס' ביבמות (דף ע' א')
ריש פ' הערל מסקים לרש"י שגם שם
לענין אכילת תרומה הפי' הוא ערל
שמתו אחיו מחמת מילה א"כ ראי'
הוא מגמ' דידן כנ"ל אמנם בתוס'
זבחים (כ"ב ב') ד"ה ערל מובא בשם
ר"ת שערל הוא מומר לערלות ומ"מ
קרי לי' שם לבו לשמום משום שאינו
עושה אלה מדאגת צער המילה א"כ
לפי' ר"ת גם בכאן יכולים לומר
שמיירי במומר לערלות ומ"מ לא הוי

~ יט ~

תשורה משמחת הנשואין של הרה"ת יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן ח' שבט - ה'
תשפ"ג - **שנת הקהל**

-הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו-

כדעת הרמב"ם והכ"מ אינו מפרש כך
בדברי רש"י ע"ש.

**שם. רש"י ד"ה צופים. שיכול
לראות.** ע"י רש"י מ"ט א' במשנה ובפ"י
התוס' שם ומה שכתבו שם על הגליון.

**דף פ"ב ע"ב. רש"י ד"ה והא
אנינות. כהן גדול מקריב אונן.**
לכאורה מדוע מביא רש"י מגמרא יומא
הא הוא משנה בהוריות פ' ג' משנה ד'
ושם הוא עוקר מקומו.

**דף פ"ה ע"ב. רש"י ד"ה עומדין
שם. ותניא וכו' עונשו כרת.** האמת
הוא משנה במס' כלים פ' א' ח' אבל
שם אומר עזרת ישראל וכו' חייב
חטאת ובכאן מובא עונשו כרת והוא
בגמ' מנחות כ"ז א' המובא ברש"י.

פרק שמיני

**דף פ"ז ע"א. רש"י ד"ה לא יאכל
משל רבו. לא היה.** ע"י חידושי
הרש"ש מה שמקשה בזה על פירש"י
ולכאורה לפי הגמ' דלקמן (פ"ח א')
הצדק אתו שאינו יכול לשחוט ע"י בנו
ובתו הגדולים וע"י עבדו ושפחתו
העיברים אלא מדעתן וממילא כמו"כ
אינו יכול לשחוט ע"צ חירות אלא
מדעתו וכן איתא בגמ' נדרים (ל"ו א')

**שם. ע"ב. באמצע הגמ'. הא מני
יוסף בן חונאי.** בזבחים איתה יוסי בן
חוני.

פרק שביעי

**דף ע"ד ע"ב רש"י ד"ה לאחר
בישולו.** ע"י בגמרא נדרים מ"ט א'
ששם מובא ג"כ הפסוק מדה"ב וע"י ש
בגהש"ס מה שמקשה ע"ז וע"י ש
בגליון הגמ' מה שתורצתי ע"ז ב"ה
ולפענ"ד פשוט הוא שעיקר הרא' הוא
מדכתיב באש משא"כ בפ' ראה לא
כתוב רק ובשלת ואכלת יכולים לפרש
בישול במים והי' צריך עוד להביא
ראי' מפ' בא ששם נאי אלתא כלי ממנו
נא ובשל וגו' כ"א צלי אש משו"ה
מביא הגמ' מדה"ב וא"צ עוד לשום
ראי' ממק"א כיון דכתיב באש הוא
הפי' צלי ומ"מ קרו לי, בישול.

**דף פ"א רש"י ד"ה ומי דיינין.
מטמאין לה.** ע"י רש"ל והרש"ש.

**שם. באמצע הע'. בד"א ע' רמב"ם
פ"ו מהל' ק"פ הל' י"א דמפרש האי
בד"א ארישא דמצאו מושכב וכדפי'
בכ"מ שם והוא דלא כפירש"י שקאי
אמושובר ומפורק וע"י בהגהות הגר"א
שנראה שהוא מפרש בדברי רש"י ג"כ**

~ כ ~

שאם הי' בדעתו גם ע"ח אז הי' אוכל משל רבו משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו אבל כיון שלא הי' בדעתו רק ע"צ עבדות אז אינו אוכל משל רבו משום צ"ח שבו ולא משל עצמו משום צ"ע שבו. והפ"י הוא למייר לא לא יאכל משל רבו אף משל רבו. דלענין לאכול משלו עין שום עצה בזה אבל שיאכל משל רבו יש עצה היינו אם הזדמן בפירושו גם את צד חירות שבו (או אפי' להרש"ש אם הי' מדעת העבד) שאז הי' אוכל משל רבו וכנ"ל.

דף צ"א ע"א. רש"י ד"ה מנין לזובח פסחו בבמת יחיד. להכי נקט במת יחיד וכו' בשעת איסור הבמות. הפ' בזה פשוט הוא דבמת ציבור בשעת איסור הבמות ליכא וכדאיתא במשנה פ' בתרא דזבחים עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות וכו' באו לגלגל הותרו הבמות וכו' באו לנוב וגבעון הותרו הבמות והפ"י הוא שהי' מותרות אז במת ציבור ומשבאו לשילה נאסרו הבמות וממילא לא היו, אבל במות יחיד יכול להיות שיחוד עשה לעצמו, ורש"י מביא מה שבשחיטת קדושים מוקי לה בקודם חצות דמחוסר זמן הוא, וא"כ מה שאומר הגמ' בכאן יכול אף בשעת היתר הבמות כן (ועי' ~ כא ~

אלמא אמר ר"א הפריש על חבירו לא עשה ולא כלום. אמנם באמת יכולים לתרץ דברי רש"י בפשטות דהא קי"ל קזכין לאדם שלא בפניו ומ"מ להפריש פסח על חבירו אינו יכול דמאן לימא לן דזכות הוא לו שמא חוב הוא לוואי משום דלא ניחא לי' בהאי חברותא אי משום שהוא רוצה במצות פסח ליקח משלו או בפ"ע וכו' אבל במי שהוא ח"ע וחצי בן חורין בשלמא למשנה אחרונה שאוכל משל עצמו וכדאיתא בגמ' דלהלן פ"ח א' בסופו יכולים ג"כ לומר שאינו זכות לפניו בשביל שהוא רוצה בפ"ע משלו כדי להראות שהוא ב"ח ושכולם ידעו מזה אבל למשנה ראשונה שאז אינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו אז בודאי אם הי' דעת רבו להימנות גם חלק החירות אז בודאי שזכות הוא לו דאל"כ מתבטל לגמרי ממצות פסח ובודאי שזכות הוא לזכות בהמצוה, ואף שבגמ' דלקמן מדייק משל רבו הוא דלא יאכל וכו' ומשנו הגמ' לא קשיא כאן כמשנה ראשונה וכו' וא"כ המתניתין איירי לפי משנה אחרונה מש"ה נקט לא יאכל משל רבו הא מש"ע אוכלו ואז בודאי לא נוכל לומר שזכות הוא לו וכנ"ל אבל מ"מ תופס רש"י שיהי' זה הדין אף למשנה ראשונה והוא שהרב מנה אותו אבל לא הי' בדעתו גם ע"ח

-הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו-

בראשון ושגג בשני לרבי ולר"נ מחייבי לשיטת רש"י הוה לי' להגמ' למימר רבותא יותר שאפ"י עשה בשני ג"כ לרבי ולר"נ מחייבי ואינם נוכל לומר שנקט שגג בשני לרבותא דרחב"ע שאפ"י בזה פוטר ואינם הרמב"ם לשיטתו דפסק כרבי הוה לי' להגמ' למימר רבותא אליבא דהלכתא אלא ודאי דבעשה השני גם רבי ור"נ מודו דפטר והיינו טעמא דהרמב"ם דבעשה השני פטור עכ"ל הצ"ח ז"ל במה שנוגע לענינינו וְלִהְרַשׁ"ש הַנִּלְיָ הוא פשוט שגם רש"י אומר זה רק אליבא דר"נ אבל לא לרבי וממילא הרמב"ם כיון שפוסק כרבי וא"כ אליבא דרבי הוא כהלכתא ומשו"ז אומר ג"כ הרמב"ם (שם בפ"ה הל' ב') הזיד ולא הקריב בראשון ה"ז מקריב בשני ואם לא הקריב אעפ"י ששגג ה"ז ח"כ ומזה מביא הצ"ח ראי' שהרמב"ם לא סבירא לי' כרש"י בזה שאפ"י הביא בשני אין יועיל כלום וכפי הנ"ל אין ראי' מזה שרשי אומר זה רק אליבא דר"נ והרמב"ם הלא פוסק כרבי.

דף צ"ה ע"א. תוס' ד"ה מיבעי.
קשה להרשב"א. לכאורה קשה להבין דברי התוס' אליבא דמאן קא מקשו הא ר' יוסי מפורש לית לי' דרשה דבאחד וכדאיתא לעיל צ"א א'

פ"י רש"י) ת"ל באחד שערך וכו' (עי' רש"י) וא"כ יוצה מהגמ' דילן שבשעת היתר הבמות אינו לוקה, וצ"ל דזה דוקא כאוקימתת הגמ' (בזבחים שם) ותחילה שמירי קודם חצות, אבל לפי הדיחוי בגמ' שם שמירי לאחר חצות ובשעת היתר הבמות קאי אז אף בשעת היתר הבמות לוקה וכדפירש"י (שם) דלאו משום מחוסר זמן הוא כ"א משום דלגבי חובות איכא לא תעשה, שוב ראיתי שהרמב"ם אומר מפורש (פ"א מהל' ק"פ הל' ג') שאף בזמן היתר הבמות לוקה ועי"ש בלח"מ שאף שהרמב"ם סתמא קאמר הכוונה הוא לאחר חצות, ועי"ש בכ"מ ג"כ כנ"ל ומה שמיבא מהר"ר אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל, וע"ש במל"מ שהוא מבאר דיני במת ציבור ובמת יחיד באריכות.

פרק תשיעי

דף צג ע"א. רש"י ד"ה תשלומין דראשון ואפילו עשה את השני. עי' רש"ש (במקומו) שאומר שדברי רש"י שאפ"י עשה וכו' הוא רק לר"נ אבל לא לרבי ודלא כהצ"ח, עי"ש ואם נאמר כך יתורץ ג"כ קושות הצ"ח שמקשה מדוע אומר בגמ' לכמן הלכך וכו' הזיד

~ כב ~

בתוס' לעיל ע' א' בד"ה לאו חובה
היא ועי' ברש"א שם.

פרק עשירי

**דף ק"ד ע"ב. תוס' ד"ה חוקן. יחזור
למקום שפסק.** עי' ברכות מ"ו ע"ב
ברש"י בד"ה להיכן הוא חוזר ובתוס'
בזה הדיבור מה שמקשים התוס' על
פירש"י ומפרש באופן אחר דברי
התוס' דהכא הם כמו שמפרש רש"י
התם עי"ש.

**דף ק"ה ע"א. בתו"ס ד"ה כך.
כדאמרונון בסוף המביא כדי יין.
לכאורה א"מ מדוע מביאים מסוף
המביא וכו' הא היא משנה מפורשת
במס' תרומות פ"ח משנה ג' וג"כ במס'
ביצה הוא מובא משם.**

**דף ק"ח ע"א רש"י ד"ה ארבע
כוסות.** עי' רש"י במשנה ריש פרקין
וכן שם ברשב"ם בשם המדרש ולא
זכיתי להבין מדוע רש"י בכאן אומר
באו"א.

ואי אליבא קר' יהודה א"כ מאי קא
מתרצו וי"ל דלית לי' ההיא דרשה
דהאכל הדרשה דבאחד ר' יהודה
קאמר לה, ומשו"ז אפשר שצריכים
לומר שזהו כמו דעת שלישית דסברי
כר' יהודה בהא דאין שוחטין את הפסח
עה"י ולא מטעמי היינו דלית דלית להו
דרשה דבאחד, וע' בכ"מ פ"ב מהל'
ק"פ שהוא אומר שהגמ' דידן היא
אליבא דר' יוסי ובוזה הוא מתרץ דברי
הרמב"ם עי"ש ועי"ש ג"כ מה שמביא
משם הר"ר אברהם בנו של הרמב"ם.

שם. על תוס' ד"ה בפרטיה. עי' מלא
הרועים במקומו.

**דף צ"ח ע"א. מהמשנה. כהנים
יאכלו.** לכאורה קשה הא הפסח הוא
נאכל דוקא באחרונה ובכאן אינו יודע
איזה מהן הוא הפסח כדי לאכלו
באחרונה, שוב מצאתי זה בהרש"ש
במקומו, ועי"ש עוד מה שמקשה והא
קעבר על עשה דהשלמה דהא הפסח
שוחטין אותו לאחר שחיטת התמיד,
ולכאורה יש לתרץ זה שהלא מבואר
הוא במשנה דף ס"א ע"א שחטו קודם
לתמיד כשר ומה שצריכים לשחטו
אחר התמיד הוא רק לכתחילה אחר
התמיד הוא רק לכתחילה וכאן כיון
שא"א באופן אחר הוי כדיעבד
וישחטו שניהם קודם לתמיד ועי'

~ כג ~

הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' חיים
מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו.

על מסכת גטין

דף ד' ע"א תוס' ד"ה מודה ר'
אלעזר, 'עליהן ליכא' [צ"ל]
עלייהו וליכא.

י"א ע"ב רש"י ד"ה יחזור
'לצרכו' אפשר שהוא טעות הדפוס
וצריך שיהיה 'לצרכן' היינו בשביל
האשה והעבד, אבל לצרכו הוא
משמע בשביל עצמו וזה א"צ לומר.

פרק שני

ט"ו ע"ב גמ' 'טהורות לחצאין'
לכאורה אינו מובן מדוע מביאו הגמ'
'והאמרי דבי ר' ינאי ידים וכו.', הא
הוא משנה מפורשת במס' ידים
בתחילה (פרק א' משנה א')
'מוסיפים על השניים ואין מוסיפים
על הראשונים' (ועי' בפ"י הרע"ב
שם) ושמא יכולים לומר כך משום
שהלשון בגמ' כאן הא דבעי אילפא
ידים טהורות לחצאין הוא כמו
האמרי דבי ר' ינאי ידים אין טהורות
לחצאין וא"כ שניהם מיירי באופן
אחד בניגב באמצע וכפ"י רש"י וכן
הודו גם בתוס' רי"ד וכמו שאומר
הגמ' אח"כ 'לא צריכא דאיכא משקה
טופח' א"כ מתחילה סבור הגמ'
שחצי השיעור שנטל בראשונה כבר

הוא נגוב לגמרי ומ"מ בעי אילפא
ע"ז וע"ז הוא מביא ר' ינאי ידים אין
טהורות לחצאין היינו בניגב באמצע
אבל המשנה במס' ידים יכולים
לפרש אף בלא ניגב אלא שמתחילה
נטל חצי שיעור ואח"כ חצי השני ע"ז
אומרת לנו המשנה שבשניים באופן
כזה הוא טוב, אבל לא בראשונים
ובאמת שכך מפרש הראב"ד
בהשגות פרק אחד עשר מהל'
מקואות הל' ז' ועיי"ש שמסק' שלא
תהא שם הפסקת ניגוב באמצע'
עכ"ל א"כ לפי' הראב"ד בניגב
באמצע אף בשניים אינו מצטרף.
אבל הרמב"ם אינו מפרש כך כ"א
הוא מפרש המשנה בריש מסכת
ידים ג"כ בניגב, ובראשונים אין
טהורות לחצאין כ"א בטופח על מנת
להטפיה וכאן שאומרת לנו הגמ'
בכאן א"ב והדאיתא שם במשנה
מוסיפין על השניים ע"כ מיירי אף
בנגוב לגמרי וצריכים לומר שהוא
משום שלא יהיה סתירה מהמשנה
על הגמ' שלנו לכן הוא מפרש
המשנה בניגב לגמרי ועולה הכל
כהוגן ולהראב"ד יכולים לומר
שהגמ' של כאן אינה ראייה כלל וכמו
שאומר אח"כ ומדחה דלמא לענין
מקואות (ועי' בכ"מ הל' ז' שהרמב"ם
ז"ל פסק להקל משום דרק דיחוי
קאמר לה) שוב מצאתי שהר"ש בפ"י
המשנה וגם הרא"ש במס' ידים עמדו
בזה מדוע אינו מביא הגמ' בכאן
והמשנה דמס' ידים ומתמצו משום

מסכת גטין

שבתוספתא יש בזה מחלוקת בין ר"מ ור' יוסי, ועדיין יש לעיין בפ"ה המשנה דלהרמב"ם באם נטל חצי היד ועדיין יש עליה טופח ע"מ להטפיה אף בראשונים מועיל א"כ בודאי שאין שייך לחשוב אם צריך לנגב כיון שהוא נטילה אחת וכמו שאומר הכ"מ שם אבל לפי הראב"ד יש לעיין אם נטל בראשונים חצי היד אז אינו מועיל אם יטול אח"כ חצי השני כ"א צריך ליטול את כל היד אז איך הוא הדין בזה אם צריך מקודם ונגב חצי היד שנטל ואח"כ יטול כל היד מחדש או שא"צ לנגב כ"א רק יטול כל היד מחדש ומה שנטל חצי היד בראשונה הוא לא מעלה ולא מוריד הנה בזה נסתפקו הר"ש והרא"ש בפ"ה המשנה במס' ידים עיי"ש ותלוי בזה אם הטעם משום שהוא מוסיף טומאה אז צריך לנגב ואם רק משום שאין דרך נטילה בכך אז א"צ לנגב כ"א שיטול מחדש כל היד והנה הרע"ב בפ"ה המשנה אומר בזה"ל 'אלא צריך לנגב ידיו ולחזור ולשפוך בבת אחת מים שיגיעו לפרק א"כ הוא אומר מפורש שצריך לנגב ובתו"ט שם אומר בשם הר"ש דכיון שלא טיהרו את הידים סל מה שמוסיף עליהם הרי הוא כמוסיף טומאה עכ"ל והוא כנ"ל.

והנה בסידור בדיני נט"י לסעודה אות א' משמע מפורש שא"צ לנגב כ"א שישפוך מחדש על כל היד עיי"ש, ולהרמב"ם בטופח ע"מ להטפיה א"צ ליטול כ"א חצי היד ובנ"ל ואם לא יש טעמ"ל שאז גם להרמב"ם אינו מצטרף אבל צ"ע אם צריכים לנגב מקודם או לא ומשמע שלהרמב"ם אין צריכים לנגב וכן בהרמב"ם בפ"ה המשנה אומר רק שצריך שירחץ ידו כולה, ואינו מזכיר כלל שינגב מקודם

דף כ' ע"ב: דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה ספרים לא צריכה דמעורה בעי. אהע"ז סי' קכ"ה סעי' י"ח בהג"ה.

כ"ב ע"א: על תוס' ד"ה בתר.

והנה בשו"ע לכ"ק אדמו"ר זצ"ל ס' קס"ב סעי' ז' מובא רק הטעם שאין

~ כה ~

תשורה משמחת הנשואין של הרה"ת יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן ח' שבט
- ה' תשפ"ג - שנת הקהל

הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו

כולם וכן נפסק להלכה בש"ע סי' קל"א סעי' ד' והדיבור בזה הוא אם הוא ספק מגורשת מן התורה וכדמשמע מדברי הרמב"ם פ"ג מהל' גירושין או שהוא רק חומרא מדרבנן ועי"ש בר"ן במקומו במה שאומר 'נ"ל דאחרון לאו פוסל לכהונה בלחוד קאמר כ"א אם בא אחר וקדשה חוששין לקידושין וכו'. עי"ש ועי' בקרבן נתנאל על הרא"ש אות ב' והדאיתא שם בקרבן נתנאל קאמר דהא בלא"ה ר' יוחנן ורב ושמואל קי"ל כר' יוחנן אפי' כנגד תרוויהו' עכ"ל, ולכאורה פשוט הדבר שבכאן אינו יכול לומר זה הטעם דהלכה כר"י דהא אינו רוצה בכאן לפסק כר"י שא"כ הי' בדין שאף האחרון אינו פוסל ומשו"ז אומר משום דה"ל רב ושמואל מיעוטא לגבי זעירי ור' אסי ור' יוחנן וכו' ופשוט הוא, ועי' בתוס' רי"ד שהוא אומר וקי"ל כל רב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"ש הכא דקיימי זעירי ור"א כוותי' עכ"ל ולענ"ד שבכאן אינו יכול לומר בפשיטות שהלכה כר"י דהא אינו פוסק כוותי' באחרון וכנ"ל.

כ"ה ע"ב: תוס' ד"ה וקתני, 'לא מהימן'. ומה דמוקי רב יוסף במשנה 'אבל בב"ד של עכו"ם מיקטל קטלי ליה' היינו שע"ז הדבר שנגמר דינו מעדים ישראל ופשוט הוא, עי'

לכאורה אינו מובן מדוע מביאים התוס' זה מפי העור והרוטב ולא מהמשנה עוקצין פ"ב משנה ט' ובעיקר פי' דברי התוס' עי' מהרש"א ומהר"ם שיף.

ולפענ"ד נראה יותר פי' המהר"ם שי"ף וכן פירשתי בעצמי דברי התוס' ואח"כ מצאתי כן במהר"ם שי"ף הנ"ל והוא בפ"י הראשון שם ות"ל שכיוונתי ועי"ש בביאור אות מ' דלפי פי' המהרש"א אין תירוץ לקושייתם וצ"ע.

פרק שלישי

כ"ד ע"ב: תוס' ד"ה בעדי מסירה 'ולא חיישי'. 'צ"ל ולא חיישי ואעדים קאי, והקו למעלה הוא מיותר, אבל עם הקו הוא כמו שכתוב 'ולא חיישינן' ובאמת הלא אנחנו חיישינן בזה וכדאמרי התוס' ופשוט הוא.

כ"ה ע"א: בגמ' ור' יוחנן. מה שמצוין על הא דר' יוחנן אות א' והוא בעין משפט ואיתא שם 'מי' פ"ג ה"ג וכו'. עי'ש והוא פלא שהרמב"ם בפ"ג מהל' גירושין פוסק מפורש דלא כר' יוחנן כ"א בזעירי וכרב אסי ועי'ש בכ"מ וכן הוא ג"כ דעת הרי"ף והרא"ש שאין הלכה כר' יוחנן משום שהוא יחידאה לגבי

~ כו ~

מסכת גטין

במהרש"א ות"ל שכוונתי, וכן איתא ברא"ש במקומו.

ל"א ע"א: תוס' ד"ה במחשבה, וקא חשיב אלם'. הראי' הוא מדקא חשיב אלם ואלם הלא אינו יכו לדבר ולכאורה יש להקשות על ראי' זו שאף שאלם אינו יכול לדבר אבל שם מיירי שעשה מעשה והפריש אז בודאי שהמעשה מועיל והוא מה שמוכא בירושלמי והוא הטעם בבעל קרי משום שאינו יכל לברך ומקמי דבטלה לטבילותי' וכדפי' הרע"ב שם וג"כ הוא הטעם בערום שאינו יכול לברך משום 'ולא יראה בך ערות דבר' משו"ה לכתחילה לא יתרום וכל החמשה דקחשיב במשנה מיירי שתרמו ועשו מעשה והפרישו, ושכור והסומא לכתחילה לא יתרומו משום שאינם יכולים לברור מן היפה וא"כ מזה ראי' שמפרישים במעשה שאם אינם מפרישים בפועל מה בירור צריך וא"כ כל החמשה דקחשיב שם במשנה מיירי כך שמפרישים במעשה ומשו"ה הדיבור אינו מעכב כ"א לכתחילה משום ברכה אבל מנא לן דאף בלא מעשה ההפרשה נמי מועיל המחשבה אף בלא דיבור ולכאורה מהמשנה הנ"ל אין שום ראי' וצ"ע וה' יאיר עינינו.

שוב לאחר זמן חשבתי שהפי' הוא כך שהזה פשוט להתוס' שמעשה ההפרשה לא מעלה ולא מוריד כדמצינו בכמה משניות (במס' דמאי)

ב'מעשר שני בצפוננו או בדרומו' וכן 'נותן עיניו בצד זה וכו'. ורק מייתי ראי' שגם הדיבור אינו מעכב. שוב ראיתי בתוס' בכורות (נ"ט א') ד"ה במחשבה, ומשמע שם דכוונת התוס' הוא כנ"ל.

פרק חמישי

ל"ח ע"ב: גמ' דמפקי עבדייהו לחירותא ורש"י ד"ה כנ"ל: ועברי בעשה. מה רוצה לומר רש"י בזה, ומה יש להקשות בזה מה שרש"י מתרץ בזה, ויכולים לומר בזה, מה דקחשיב רבה דמפקי עבדייהו לחירותא שבזה נחתי בעלי בתים מנכסיהו אין שום שייכות לענין מחלקותם של ר' ישמעאל ור"ע אם 'לעולם בהם תעבודו' הוא רשות או חובה ור"א סבירא ליה ג"כ כר"ע דהוא חובה, שדברי רבה הלא יכולים לפרש בפשטות דמפקי עבדייהו לחירותא ויש בזה הפסד מרובה מאד ובמילא הם יורדים מנכסיהם ואינו נוגע ואינו בכאן כלל מהאיסור, ע"ז אומר רש"י ועברי בעשה כיון שרבה חשיב להו כאחד עם אלו השני דברים ששם הלא יש בהנהגה שלהם שם שום הפסד ממון כ"א שהוא בשביל בשביל ביטול בית המדרש כדפירש"י ומשום ביטול כבוד שבת וכו. כמו"כ במה דמפקי עבדייהו לחירותא הוא

~ כז ~

הגהות הגה"ח הרה"ת וכו' ר' חיים מרדכי הכהן ז"ל פערלאוו

מדברי רק ע"ד האיסור שיש בזה
ועברי בעשה ופשוט הוא.

**מ"ז ע"א: רש"י ד"ה שכבר
נתחייב.** לכאורה צ"ע מדוע מביא
רש"י מגמ' ר"ה הא הוי זה משנה
מפורשת במס' מעשרות פרק א'
משנה ב' ובר"ה גופא ג"כ הוא מביא
מהמשנה הנ"ל ושם משום דשם
בר"ה הוא מביא ע"ז מהמקרא.

מ"ח ע"א: בגמ' שלשה מביא.
לכאורה קשה מדוע מביא הגמ'
מהקונה שני אילנות וכו'. שהיא שנוי'
בפרק א' דביכורים משנה ו' ומדייק
'הא שלשה מביא וקורא' הלא שם
בזה הפרק גופא במשנה י"א אומר
בקונה שלשה אילנות בתוך שך
חבירו 'מביא וקורא' ומדוע מביא
בגמ' מדיוקא, וה' יאיר עיני.

~ כח ~

תשורה משמחת הנשואין של יואל וחי' מושקא שיחיו איידעלמאן - ח' שבט - ה'
תשפ"ג- **שנת הקהל**

לזכות

החתן התמים הרב יואל שיחי'
והכלה מרת חי' מושקא תחי'

איידעלמאן

שיזכו לבנות ביתם בישראל
בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה
זוהי תורת החסידות
ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוה
לנח"ר כ"ק אדמו"ר

נדפס ע"י ולזכות הוריהם

הרה"ח ר' שניאור זלמן וזוגתו מרת הענא שיחיו איידעלמאן
הרה"ח ר' צבי שרגא וזוגתו מרת גאלדא רעכיל שיחיו פאלטער

ולזכות זקניהם

הרה"ח ר' אברהם דובער הכהן וזוגתו מרת חי' צינא שיחיו פערלאוו
הרה"ח ר' יונה לייבוש שיחי' באקמאן
מרת צירל רבקה שתחי' באקמאן
הרה"ח ר' משה פסח וזוגתו מרת אסתר שיחיו גאלדמאן

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יואל ע"ה
בן הרה"ח ר' אריה דוב ע"ה
נפטר ביום כ"ד טבת ה'תשנ"א
יום ההילולא דכ"ק אדמו"ר הזקן נבג"מ
וזגתו
מרת לאה ע"ה
בת הרה"ח ר' אליהו הי"ד
נפטרה כ"ח אלול ה'תשע"ג
איידעלמאן

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' אליהו הי"ד
בן הרה"ח ר' אבא ע"ה
נאסר על קידוש השם ועקבותיו לא נודעו
וזגתו
מרת חי' גענעשיא ע"ה
בת הרה"ח ר' מנחם מענדל ע"ה
נפטרה ג' אדר ה'תשמ"ה
באלטקין

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אריה דוב ע"ה

בן הרה"ח ר' משה מנחם מענדל ע"ה

נפטר ביום י' שבט ה'תשנ"ד

יום התחלת הנשיאות של כ"ק אדמו"ר

ויום ההילולא של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ נ"ע

וזגתו

מרת סלאווא ע"ה

בת הרה"ח ר' יואל ע"ה

נפטרה ביום כ"ח סיון ה'תשמ"ז

יום בו יצא כ"ק אדמו"ר יחד עם הרבנית הצדקנית נ"ע

מן המיצר דעמק הבכא האירופאי,

והגיעו צלחה לארצות הברית

איידעלמאן

לעילי נשמת

הרה"ח חיים יונה ע"ה

בן הרה"ח יואל ע"ה

נפטר ח"י אדר ה'תשס"א

איידעלמאן

לעילוי נשמת

מרת קריינא דבורה

בת הרה"ח יואל ע"ה

נפטרה א' אייר ה'תשע"ה

הירשהרון

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' ישראל ע"ה
בן ר' יהודה ע"ה
נפטר ביום ה' שבט ה'תש"פ
וזגתו
מרת פריידא בלומא ע"ה
בת ר' שלמה ע"ה
נפטרה ביום כ"ח מנחם אב ה'תשס"ז
פאלטער

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' ישראל מאיר ע"ה
בן ר' צבי הירש ז"ל
נפטר ביום שבת קודש ב' אלול ה'תשס"ט
וזגתו
מרת עטיל ע"ה
בת ר' יחזקאל מאיר הלוי ז"ל
נפטרה כ' אדר ה'תשע"ב
אלטיין

Reb Mordechai passed away on Yom Kippur 5738 (1978). He was interred in Melbourne. May these stories serve as a merit for the elevation of his soul.

camp, he continued encouraging people to strengthen their *Yiddishkeit* and oversaw the building of a *mikveh*.

He later emigrated to Italy, where he became the *rav* of “Ohel Yaakov.” It was there he designed and oversaw the building of the first *bor al gabei bor mikveh*, copied from the original *mikveh* of the Rebbe Rashab in Rostov. He received many letters from the Rebbe, urging and encouraging him to increase his efforts in bringing more Jews closer to *Yiddishkeit*. These letters have since been printed in *Igros Kodesh*.

A decade later, in 5719 (1959), he and his wife moved to Melbourne, Australia, to be near their only son – Dovid Perlow and his family. Once again, Reb Mordechai became a revered figure in the community, serving as the *mashpia* of Yeshivas Oholei Yosef Yitzchak and a shining personification of the ideals of Chassidim of yesteryear.

In 5722 (1962) he began transcribing his memories for posterity, under the title *Likkutei Sippurim*. This project spanned a period of four years, during which he received letters from the Rebbe encouraging him to see the project to completion. Although the finished anthology was only printed in 5766 (1926), he sent the Rebbe an advance draft well beforehand. During the Rebbe’s *farbrengen* of *Yud Shevat* 5725 (1965), the Rebbe mentioned that he had received folios of the book – and then related one of the stories from the book!

In 1967, Melbourne’s Yeshiva Gedolah became the first yeshiva in the world to receive student *shluchim* from the Rebbe. These *shluchim* spent many hours *farbrenging* with Reb Mordechai and basking in the company of a *Tomim* who had learned in the original Tomchei Tmimim in Lubavitch.

of Georgia where Reb Mordechai, together with his brother-in-law, became *rabbonim* for the Jews in their area.

From there, he moved to Shatili, a highland village, near the border with Chechnya, on the northern slope of the Greater Caucasus mountains. It was in Shatili that Reb Mordechai established a *cheder*, a Yeshiva, and a *mikveh*. Within a few years they moved again, this time to the village of Satchari, where he spearheaded a great awareness to strengthen *Yiddishkeit*, especially among the youth. The city boasted a famous weaving factory. When young Jewish laborers stopped coming to work on Shabbos, the authorities immediately realized this was due to the influence of the new rabbi. They imprisoned Reb Mordechai for over a year.

Upon his release, Reb Mordechai moved to nearby Kutaisi, where he immediately restarted his efforts for *Yiddishkeit*. After two years, the authorities arrested him again – this time sentencing him to ten years hard labor in the frostbitten *gulags*. During this difficult time, bereft of his beloved *sefarim*, Reb Mordechai understood why he had been instructed to commit *Mishnayos* and Chassidus to memory; he was able to study these works by heart. Miraculously, he was released after six-and-a-half years.

After World War Two, Reb Mordechai was able to flee the country and reach the displaced persons camp in Munich, Germany. In the aftermath of the war, a *Beis Din* had convened there to address many difficult and complex questions pertaining to *agunot*, *gittin*, and *chalitza*, and Reb Mordechai was asked to join the rabbinic body. He presided alongside such luminaries as Rabbi Dovid Shapiro, former *Av Beis Din* of Warsaw, Rabbi Goldman of Krasna, and Rabbi Shmuel Snieg, chief rabbi of *Agudas HaRabbanim* in Germany. During that time, he wrote *Gett L'Maaseh*, which was later printed in 5730 (1970). Even while in the displaced persons

A NOTE ABOUT THE AUTHOR

Confined to the crowded “Pale of Settlement,” settled Jewish life was on the brink of collapse when the Alter Rebbe and his son supported the establishment of Jewish agricultural colonies. In 1815, the government granted their sponsorship, allowing the Mittlerer Rebbe to establish Jewish agricultural colonies in the region of Kherson, which expanded greatly during the times of the Tzemach Tzedek. It was in these colonies that Chaim Mordechai *HaKoben* Perlow was born around 5649 (1889) to Reb Dovid Perlow and his wife.

At age fifteen, he was accepted as a student in Yeshivas Tomchei Tmimim in Lubavitch, where he studied with such fervor that his friends nicknamed him *Mottel der masmid*. It was said that no less than the Rebbe Rashab himself advised others to take note and emulate the study habits of this *bochur*. He often spent between sixteen and eighteen hours a day in study, usually focusing on *Shas* and the halachic codifiers. These strenuous efforts bore fruit, as he later became renowned as one of the foremost *halachic* giants among *Rabbonei Chabad*. In addition, pursuant to a specific directive from the Rebbe Rashab, he committed all six orders of *Mishnayos* to memory, as well as many *maamorim*.

In 5672 (1912), he married his wife Shaina Baila, daughter of Reb Avraham Ber the *rav* of Seduva, a city near Kovno, Lithuania. The young couple settled there at first, moving back to the Ukraine six years later when Reb Mordechai became the *rav* of Beryslav, near Kherson, located on the right-bank of Dnieper river.

Their respite was short lived. Despite being nominated as a *Rosh Yeshiva* in Tomchei Tmimim of Kherson, widespread hunger at the time forced the couple to escape. They moved to the country

division who was adamant about being promoted to the higher *shiur*. In order to further his case, he became lazy and stopped learning. “If you would only let me join the higher *shiur*, I would learn day and night, nonstop,” he said to me.

I had my doubts; if he was not learning in the lower *shiur*, he would take that attitude with him to the higher class as well. In addition, it was unfair to the many *bochurim* better than him who might have deserved to join the higher class and were still in my division. They would feel slighted to see his tactics work.

As *menabel* of the Yeshiva, the Rebbe Rayatz sometimes came to check on the *bochurim*, both in the main *zal* and in the *shiur* rooms. Left with no alternative, I approached him and told him about my difficulties with this certain *bochur* (he came from a prestigious family and everyone knew him.)

“No!” said the Rebbe Rayatz. “He wants to be elevated to a higher class by merit of not learning? This is impossible. Only one who is truly learning is elevated to a higher class! Tell him to prove himself and do well. If he learns assiduously for some time, he will be allowed to go to the next level *shiur*.”

And so it was.

The officials looked at him in stupefaction: when they had confiscated his silver utensils, the Rebbe Rayatz said not a word, yet now he was protesting about what – devalued currency? “The small banknotes here are practically worthless,” they laughed. “Do you think the Czar is making a comeback and this money will regain value?”

“No, I am not thinking about the Czar returning to power. That is irrelevant. These *nikolavskis* (that was the name of currency in the era of Czar Nikolas) have sentimental value for me. Before he sat down to eat, my father gave charity from the money in his pockets. These banknotes you want to take are the banknotes found in his pockets when he passed away.”

2Reb Itche Der Masmid

Two of the officers in the group were Jewish and they gave the Rebbe Rayatz a reassuring look. “Nikolai persecuted the Jews,” one of them said, “and he also persecuted righteous, upstanding Jews.”

They left without touching the money.

(I heard this story from *Reb Itche der masmid*.)

40

“My father never cursed anyone in his life,” the Rebbe Rayatz said, “including lowly human beings who caused him so much grief. I, however, have no choice but to curse these wicked people when I daven at his *Obel*.”

41

The writer of these lines served as the *mashgiach* in Tomchei Tmimim for a few months. There was a certain student in my

Having mentioned that Reb Yehoshua Arsh of Dvinsk won the *goral*, I want to add that his win was mired in contention. The journey to and from Haditch took an entire week, and Reb Yehoshua was a *Rosh Yeshiva* with two classes under his supervision – numbering close to one-hundred students. Some in the Yeshiva felt it was the height of irresponsibility to allow him to miss so much time and leave that many *bochurim* without a teacher.

Reb Yehoshua Arsh

For his part, Reb Yehoshua did not want to forfeit the opportunity to visit the *Ohel* of the Alter Rebbe, and he was ready to go to a *din torah* to defend his win.

The one who ultimately made the decision was – Rebbetzin Rivkah. Since he was allowed to participate in the *goral*, she averred, they were not allowed to take away his win from that selfsame *goral*.

(I heard this personally from him during that visit in Haditch.)

39

The Rebbe Rayatz was living in Rostov when the Communists came into power. One of the first acts of the new regime was to conduct sweeping searches in people's homes. Officially, they were looking for "counter revolutionary" material. In reality, they were confiscating cash, gold and silver utensils, jewelry, diamonds, and anything of worth. This was widely known.

When these agents came to the home of the Rebbe Rayatz, they began a thorough search, throwing his silver utensils and cash into a bag. Soon they found a wad of banknotes from the Czarist era, around two hundred notes in total. "I will not give this to you," the Rebbe Rayatz said, standing in defiance.

Three Chassidim won the *goral*, having been chosen by the Yeshiva to represent them at the *Ohel* in Haditch. So much time has passed since this incident, that I do not remember clearly who the three winners were. Unless my memory deceives me, I do remember that one of them was Reb Moshe Rosenblum, who worked in the Yeshiva office and was the extremely talented editor of *Ha'Och* (a Lubavitch children's publication that ran from 1910 to 1914, with close to six thousand copies circulating throughout the country).

Reb Moshe Rosenblum

37

The following year, 5674 (1914), I was fortunate to spend *Chof Daled Teves* at the *Ohel* of the Alter Rebbe in Haditch, although I did not arrive from Lubavitch. At that time, I was learning in Kremenchug the entire winter with my *chavrusa* Reb Moshe Gurary (the son of Reb Nosson).

Reb Yisrael Neveler

I traveled to Haditch along with some others – Reb Meir Lobok and Reb Yisrael Neveler. Reb Meshulem came directly from Lubavitch, together with Reb Yechiel of Shchedrin and Reb Yehoshua Arsh of Dvinsk. These three were the winners of that year's *goral* in Lubavitch, and this gave them the opportunity to travel to Haditch.

As far as I know, that was the last time Chassidim were able to travel as a group to Haditch for *Chof Daled Teves*. World War One broke out a few months later, on *Tisha B'av*, leading to all the tragedies and casualties our brethren suffered from that point onwards. May Hashem redeem us speedily.

38

Merely two days before the Rebbe Rayatz was arrested and imprisoned, a chassid came to him with a *pidyon nefesh*. His wife had recently given birth to twins, but the birth went poorly; his wife was completely drained and the twins were so frail that there was a real concern for their health.

Weeks later, after the Rebbe Rayatz had been interrogated, threatened, beaten, and incarcerated, the authorities allowed him to visit his family at home for a few hours before being exiled to Kostroma. During those precious moments, he asked Chassidim for an update about the welfare of that mother and her twins!

This display of sensitivity after such a grueling, life-threatening imprisonment highlighted how the Rebbe Rayatz kept the interests of his Chassidim first and foremost in his mind at all times, even while locked in the cells of Soviet prison.

36

I am recording this story on the auspicious day of Chof Daled Teves, the day of the histalkus of the Alter Rebbe. This year, 5725 (1965) marks one-hundred-and-fifty-two years since the histalkus.

This incident occurred in the year 5673 (1913), on the one-hundredth anniversary of the Alter Rebbe's *histalkus*. A few days before *Chof Daled Teves*, the Rebbe Rayatz suggested that the *banbolo* and entire student body learning in Tomchei Tmimim should participate in a raffle that would send three Chassidim to the *Ohel* of the Alter Rebbe on this auspicious day. Everyone participated by donating one ruble.

The merchant heard him out and then said, “Many years have passed since our wedding, but my wife and I are still childless. If you promise that in merit of this mitzvah of *tzedakah* I will have a son, I will do everything you ask of me.”

This *bochur* was so certain that helping the Yeshiva would open the channels of blessing for this individual, that he gave his assurance. Indeed, within a short time, this individual was able to achieve great things for the Yeshiva, bringing the *bochurim* a large measure of comfort.

Time passed and the merchant became very frustrated. Where is the child you promised me?” he accosted the *bochur*. “Liar! Trickster! How could you do such a thing to me?”

At a loss, the *bochur* entered the room of the Rebbe Rayatz to ask for his help. “*Na*,” said the Rebbe Rayatz, “one should not promise things he cannot deliver.”

“But I did this for the good of the Yeshiva,” the *bochur* said defensively. “The *bochurim* were suffering terribly.”

The Rebbe Rayatz merely repeated his earlier statement and the *bochur* understood it was the end of the discussion. He left the room but, from then on, his life became simply unbearable: Wherever he went, the merchant tagged along after him, weeping and shouting, demanding delivery of the “promised child.”

After some time, the *bochur* felt he could not take it anymore and, once again, he met with the Rebbe Rayatz, pleading for his *brocho*. “I am suffering on a daily basis,” he cried. “This person gives me no respite. I don’t know what to do.”

The Rebbe Rayatz finally gave his *brocho* and a son was born to the merchant and his wife within the year!

monsters, especially once they grabbed the guns on the table. Such equanimity is beyond our understanding.

33

The Rebbe Rayatz once said that there are three *sheni's*: The *nefesh sheni*, the *cheder sheni*, Pesach *sheni*.

The nature of the *nefesh sheni*, the *neshama*, is explained in the second chapter of Tanya, *And the second soul is truly a part of G-d above*.

The nature of the *cheder sheni* was that a *chassidisher shul* was designed with a small, adjoining “second room,” known as a *cheder sheni* for made for the chassid who wanted *to daven* while thinking Chassidus as he *davened*.

Pesach *sheni* carries the message that there is no such thing as “too late.” One can always rectify things.

(I heard all this from my friend, Reb Yitzchak Dovid Groner, who heard it directly from the Rebbe Rayatz. Later it was printed in *Sefer Hasichos* 5701 with greater elaboration.)

34

One of the *bochurim* in the Yeshiva of Rostov utilized all his talents toward the pursuit of learning; a true *Tomim*, he spent many hours immersed in prayer. His charisma drew younger students closer to the study of Chassidus. He was a gifted speaker, and decided to use his talents to better the situation of the Yeshiva. This was during the war years, when hunger and poverty ran rampant. The *bochurim* suffered terribly, lacking even basic necessities. There was a certain merchant in Rostov who was doing well financially and this *bochur* began speaking earnestly with him, asking him to support the Yeshiva and the *bochurim*.

“No,” answered the Rebbe, “the *apikores* in this story was well-versed in Jewish knowledge, while you are a simple ignoramus....

“This person,” continued the Rebbe, “asked my grandfather why it is that, when Mordechai sent word by Hasoch to Esther of Haman’s decree, the word *yehudim* (Jews) in the *Megillah* is spelled with two *yud*’s; whereas later, when describing the miracle, *And for the Jews there was light*, the word *yehudim* is spelled with one?

“Replied the Tzemach Tzedek: “The two *yuds* correspond to the Inclinations, the *yetzer tov* and the *yetzer hora*. Both contain ten qualities of the soul, corresponding to the numerical value of *yud*. Haman’s decree was not directed specifically against religious *yetzer tov* Jews; he sought also to destroy irreligious Jews, who act with the *yetzer hora*. All were impacted by his edict.

“The visitor continued to ask, ‘If so, why in a later verse, *And the Jews in Shushan gathered*, we once again find a spelling of two *yuds*?’

“The Tzemach Tzedek replied, ‘Jews in Shushan, being in the center of all the events, were so profoundly influenced by both the danger and the miracle of *Purim*, that even irreligious Jews did *teshuva*.’

“The Tzemach Tzedek concluded, ‘The same is true of you; you will suffer greatly, then you, too, will repent.’

“The *apikores* came down with fever and suffered for three months, after which he became a true *ba’al teshuva*.”

The Rebbe concluded his narrative, adding, “When you will also suffer, you, too, will change.” (This exchange was printed in the memoirs of the Rebbe Rayatz’s imprisonment and printed in *Bito’an Chabad* volume 10, page 25.)

Whoever has any inkling of the ferocious, vindictive and punitive nature of the secret police cannot begin to fathom how the Rebbe Rayatz could maintain his composure in the face of such

31

Regarding the seventh *perek* of *Tanya*, I heard in the name of the Rebbe Rayatz:

When the Alter Rebbe says that,

Even though his sin has been incorporated into the three unclean kelipos, they can nevertheless ascend by means of true repentance and intense kavanah during Shema at bedtime, –

this refers to concentrating deeply on *pirush bamilos* when saying the *Shema* at bedtime.

32

During the arrest of the Rebbe Rayatz, the first interrogation took place on Thursday night at ten o'clock. Interrogations were always held at night, to further confuse and terrify the prisoner. There were four interrogators waiting in a large hall.

The Rebbe began by saying he would like to relate a story. The interrogators placed their hands on the guns lying on the table, and said, "Answer our questions, nothing else! Don't try to mix in other matters."

"I'm accustomed that even *misnagdim* listen to my stories," the Rebbe answered calmly. Without further hesitation, the Rebbe began:

"A *maskil* and *apikores*, once visited my [great] grandfather, the Tzemach Tzedek –"

Nachmanson interrupted: "In all probability an *apikores* like myself who does not believe."

rubles?” he thought quietly. He stored the telegram away, ashamed to show it to anyone.

Somehow, within an hour, people heard of this cause, and Reb Tzvi had enough to cover the two-hundred-ruble bribe, plus extra to give the *bochur* for spending money during his stay in Kremenchug and for the trip back to Lubavitch. He did tell the *bochur* about the telegram.

I heard this from the *bochur* himself.

30

One year (I think it was in 5666) during the Simchas Torah *farbrengen*, the room was filled to capacity. The Rebbe Rashab presided over the *farbrengen*, which was held in the home of his mother, Rebbetzin Rivkah. The room became so overcrowded that the pushing became unbearable. A few people began fainting; even the Rebbe Rayatz was on the verge of fainting.

Seeing the commotion, Rebbetzin Rivkah entered the room and said to her son, “You see yourself you can’t sit any longer; people are fainting already.”

“*Bobbe*, let us be,” said the Rebbe Rayatz (who almost fainted himself). “Why does it bother you? Whoever faints will wake up. We will take them outside to the front courtyard with the two wells [and revive them by pouring cold water on them.]”

“Please, let us be,” he repeated. “Father will not do anything against your wishes [and he will end the *farbrengen*]. Everyone will be whole and healthy.”

Rebbetzin Rivkah left and the Rebbe Rashab continued the *farbrengen*.

I personally witnessed this scene.

“Nothing,” replied the Rebbe Rayatz. “Only learning and *davening*.”

Years later, when I met him, he related this interchange with great emotion. “I always wanted action,” he said. “I wasted so many years of my life to communal activities and business ventures there – all of which collapsed in the end. Had I only listened to the Rebbe Rayatz and devoted my heart and mind to the pursuit of learning and *davening*, I would be a different person today. Now that I am elderly, it is too late for me to tap into the vigor of youth and achieve great strides in my learning and *davening*.”

I heard this from him in 5703 (1943).

29

When one of the best *bochurim* in the Yeshiva (he later became a *rav* in Azaritch) received a notice to appear before the draft board in Kremenchug, Reb Tzvi Gurary began using his contacts to have the order vacated. The *bochur* went to Kremenchug while Reb Tzvi worked tirelessly on his behalf. His efforts were crowned with success, but he had to raise about two-hundred rubles to bribe the officials who would exempt the *bochur* from serving in the army.

Reb Tzvi Gurary

To this end, he sent a telegram to the Rebbe Rayatz, detailing his success and asking to have two-hundred rubles sent to Kremenchug. In reply, the Rebbe Rayatz sent a terse telegram, to the effect of, *I hope you can find a way to raise the money yourself.*

Reb Tzvi became so embarrassed. “What was I thinking to ask Lubavitch to pay, whether it is one-hundred or two-hundred

I heard this from Reb Pinchas Althause when he was here, in Melbourne, Australia, collecting money on behalf of Yeshivas Tomchei Tmimim in *Eretz Yisrael*.

27

Two of the agents involved in arresting the Rebbe Rayatz were from Chassidic families. Lulav stemmed from the Lulav family of Riga, and Nachmanson was a Jewish lad from Nevel whose father used to visit Lubavitch (the Rebbe Rayatz mentions this in his memoirs, *Reshimas haMaaser*).

During the drama of the arrest, the Rebbe Rayatz kept his composure and even said to them in Yiddish: “Due to the current political climate, even those who arrest others can rest assured that their turn, too, will come!” (This is also mentioned in the memoirs).

Years later, they were both arrested, jailed, and executed. We can be sure that they remembered the holy words of the Rebbe Rayatz during their imprisonment.

28

Merely a week or two after his wedding, Reb Zalman Altshuler of Rogatchow was sent by the Rebbe Rashab to Kutaisi to serve as the shochet of the city and strengthen *Yiddishkeit* - a post he would serve faithfully for over fifty years. The Jews in that region consider themselves to be *sefardim*. Before he left, he entered *yechidus* and the Rebbe Rashab blessed him that he should always rule according to *halacha*, without any mistakes.

After the *yechidus*, he went to the office of the Rebbe Rayatz to take his leave. “What should I do in my free time?” he asked.

“Since I had the great misfortune to be *Reb Chatche Feigin* childless, I then sent the Rebbe a *pidyon nefesh* asking for a *brocho* for children, and also for other matters. The Rebbe replied with detailed *brochos* on every subject – besides for a blessing for children. Once I got this answer, I understood that the matter was closed; it was ordained that I would remain childless.

“From then on, I began a regular correspondence with the Rebbe Rayatz, and he replied to all my letters in detail.”

26

After being released from Soviet imprisonment and subsequently freed from exile in Kostroma, the Rebbe Rayatz returned to Leningrad before leaving the country (he then went to Malakhovka, near Moscow). One day, he summoned Reb Pinchas Althaus, saying, “Please arrange a taxi and accompany me to the *mikveh*.”

On the way back from the *mikveh*, while sitting in the taxi, the Rebbe Rayatz said to Reb Pinchas, “Even the *goy* working in the *mikveh* knows all the details about my arrest and my release; he even knows I will be leaving the country.”

Once the Rebbe Rayatz brought up the topic, Reb Pinchas could not restrain his emotions. “Rebbe,” he implored, “since you brought it up, what will be with us if you leave?”

“I have thought the matter through,” the Rebbe Rayatz replied. “I have contemplated every detail; it is firm in my mind that I must leave the country.” (Or maybe he said, “*I thought about every one of my Chassidim in detail.*”)

Reb Pinchas Althaus

The *bochurim* looked at him in astonishment. Argument? Why would he be arguing with the Rebbe Rayatz? They understood he was being enigmatic.

“I was speaking to him in learning,” continued the *rav*, “and I saw that his memory is absolutely prodigious. I couldn’t hold back and I said to him, ‘*Gevald*, if only you were to apply your memory to the study of *Nigleh!* But he just laughed.”

Reb Gershon Chein

(The truth is that the Rebbe Rayatz worked very hard on concealing his exceptional knowledge. He was such a *hatzne’a leches* that people had no idea he spent hours every day studying *Nigleh* in great depth.)

25

When I was in Germany, I met a *rav* formerly of Krasna. A leading figure in those times, he was very involved in the intricate laws of *agunos*. During those war years, this terrible issue was very relevant to many women whose husbands did not return from the frontlines.

Later, when I had already traveled to Paris, I met him again – he was on the way to the United States – and we began conversing in the *dinim* of *agunos* and *mikvaos*. As we were talking, he told me about an interesting incident between him and the Rebbe Rayatz. (At the time of this writing, I don’t remember where the Rebbe Rayatz lived then.)

“I once sent the Rebbe a long letter that included a *pilpul*. Shortly after, I received a letter in return from the Rebbe’s *mazkeir* (I think he said it was Reb Chatche Feigin) that the Rebbe does not reply to matters in *Nigleh*.”

the intricate laws on the subject. I remember an episode when there arose a question about the *sefer torah* during the reading, and a famous *rav* and *gaon* in attendance took a look at the mistake and pronounced a ruling. This *bochur* approached him and asked for the reasoning behind this ruling, pointing out that the *halacha* was, in fact, the reverse. The *gaon* saw who he was dealing with and immediately reversed his position saying, “He is right.” He then engaged Avraham Aron in discussion about these *halachos* and came away deeply impressed by his erudition.

Another outstanding student in this field was Reb Meshulem, who later became a *mashgiach* in the Yeshiva for Chassidus. At the time of this story, he was still a young *bochur*, and became worried about this weighty undertaking. He decided to take his concerns to the Rebbe Rashab, explaining that he was extremely frightened to commit to this responsibility. Replied the Rebbe Rashab, “Don’t scratch where it does not itch.”

Despite this answer, Reb Meshulem could not handle the situation and he eventually stopped learning *safrus*.

24

The renowned chassid Reb Menachem Mendel Chein was the *rav* of Niezhin. During one of his many visits to Lubavitch, two *bochurim* – Refael *HaKohen* who later became a *rav* in *Niezhin* (he was murdered by the Nazis) and Gershon Chein from Rogatchow – went to speak to him in learning. After their discussion, the *rav* said to them, “I had an argument with the Rebbe’s son today (the Rayatz).”

Reb Menachem Mendel
Chein

describing his position in Yeshivas Tomchei Tmimim and the workings of the Yeshiva. The other passenger became very animated, saying, “I didn’t realize how far removed I have become from my Jewish brethren. I’m so estranged that all this is a fascinating novelty for me.”

Suddenly the train whistle sounded and the train pulled into the station at Rudni, from where the Rebbe Rayatz would switch trains and continue on to Lubavitch. “I must come and see this Yeshiva,” said his companion, “but I can’t interrupt my trip just now.” He wrote down the name of the train station and instructions how to get to Lubavitch. He then took his leave of the Rebbe Rayatz, as though they were two friends delighted to have spent time in each other’s company.

When the Rebbe Rayatz came back to Lubavitch, he related this incident during one of his *chol hamoed farbrengens* and concluded, “There is no way to estimate the power of the *neschama*; sometimes it just awakens and ignites.”

23

There was a time in Lubavitch when the *hanbolo*, with the backing of the Rebbe Rashab, decided to give *bochurim* the option to learn *safrus*. For this purpose, they brought the *sofer* Reb Moshe from Beshenkovitz. He taught a group of *bochurim*, among them a grandson of the famed Reb Reuven, the *sofer* of the Alter Rebbe. The *bochur*’s name was Chaim Vilitziner. He had certain traditions in the family about *safrus* that were handed down from Reb Reuven, generation to generation.

Chaim Ezra of Cherkass also studied *safrus* then and stayed a *sofer* his entire life. Another student in the group, Avraham Aron of Sosnytsia – a settlement in Chernigov Oblast in north Ukraine – became a true *gaon* in these *halochos*, having completely mastered all

“You did well!” said his interrogators. “Our country needs businesspeople; we don’t need a *chacham*. The truth is that a worker is better than a businessman – but that is not the discussion now. It’s good you came voluntarily; had we caught you, you would have served ten years in forced labor. Go home in peace and become a worker for the Soviet cause.”

I heard the story from the chassid in person. Every year on *yud beis tammuz*, during the secret *farbrengen* to commemorate the Rebbe’s release, he would relate his personal miracle anew.

22

The Rebbe Rashab always traveled first class on the railroad, but the Rebbe Rayatz often traveled second class. While first class railroad cars were completely private, cars in the second tier had place for two. On one of his many trips, the Rebbe Rayatz had a companion on in his car who began asking him many questions; they quickly entered a long discussion. Finally, the other passenger could not contain himself and asked, “Forgive me, but who are you?”

“A *melamed*.”

“A *melamed*?” repeated the other passenger in surprise. “I know that a *melamed* teaches children, but your visage does not match that description.”

(Later, when the Rebbe Rayatz repeated this interchange, he added, “When he admitted knowing what a *melamed* was, it confirmed my assumption that he was Jewish.”)

Replied the Rebbe Rayatz, “If you are asking about my occupation, that is an entirely different subject, but if you are asking for my identity – in essence, I am a *melamed*.” He then began

“Our meeting on the train was truly miraculous,” said Reb Boruch Sholom. “I never, ever go on the train before *davening*, but that morning I had the inexplicable urge to take the train. I could not focus on anything else or find any peace at all; it was as though a force propelled me to board that train.”

For his part, the chassid found a few merchants in the city willing to help him with forged receipts showing he had done business with them. Papers in hand, he boarded a train home and went directly to his house. “What are you doing here?” his wife shrieked when he walked in the house. “The police keep coming here looking for you. Escape!”

“Don’t worry,” he said. “I am going to the police headquarters now, the Rebbe’s *brocho* will protect me.”

His wife started crying in fear; soon, his father and children were also in the house crying and arguing with him: how could he walk voluntarily into the lion’s den? It was sheer suicide.

The chassid, armed with the Rebbe’s assurance, ignored their pleading and walked directly into the police headquarters, presenting his identification papers to the guard and asking to be brought to his interrogators. The police looked at the guard in shock. “Did you catch him outside or did he come voluntarily?” they asked.

“He walked in voluntarily.”

“Why did you escape?” they asked the chassid.

“Escape? You told me to leave! I did what you said.”

“Where have you been all this time?”

“Here you go,” he said, thrusting his business permits in their face, “You had told me the government did not like people who work with incantations, so I took your advice and went to Moscow and began working in business.”

The chassid took the train to Moscow. When the train pulled into the main station, the chassid almost passed out in fright: he had never seen so many people, such commotion, so many strangers. Keenly aware he had to avoid the numerous police patrolling the station, he took a tram that went from the station into the city proper. Once on the tram, he noticed a fellow chassid with a silver beard sitting in his car. They glanced warily at one another, afraid to say anything, until the stranger asked in a whisper, “Where are you coming from?”

“Kostroma.”

The stranger beamed with delight; someone who had met the Rebbe Rayatz recently!

Now it was the chassid’s turn to ask, “What do they call you?”

“Boruch Sholom Kahn.”

The chassid could hardly believe his ears. Like Eliezer of old, the first person he had encountered was exactly the person to whom the Rebbe Rayatz had addressed his note. “I have something for you,” he murmured.

“Not here!” hissed the other. “Follow me, but at a distance.”

The chassid followed him home and gave him the note. The next day, Reb Boruch Sholom invited him to a clandestine *farbrengen* to celebrate their successful efforts in freeing the Rebbe. “Even though the note said to wait until after the Three Weeks,” they confided at the *farbrengen*, “this was if our efforts would drag out too long. But, with the help of Hashem, the Rebbe will be freed before that time.” (And so it was. The Rebbe Rayatz was freed on the twelfth of Tammuz, turning that day into a *chassidisher yomtov*.)

Reb Boruch Sholom Kahn

miraculously been allowed to wait in the outer room also helped convince the guards that he was allowed to leave.)

Well aware they were searching for him, the chassid was careful not to return home. In fact, the police were at his house within a half hour of his departure. Instead, he hid at a different address for a few days, before buying a railroad ticket to the Rebbe Rayatz. When he arrived, he found out that the Rebbe Rayatz had been arrested and released, and was now in exile in Kostroma. Without thinking, he bought a ticket and took the train to Kostroma.

The Rebbe's helpers were beside themselves when this chassid appeared in Kostroma. "What are you doing here?" they shouted at him. "The Rebbe is under constant surveillance; are you trying to get him arrested again?"

"I'm here on business reasons," he dismissed them. "What I'm doing here is not your concern."

That Shabbos, the Rebbe Rayatz showered this chassid with attention and blessed him with the following advice: "Go to the large cities. Find a Jewish merchant willing to forge receipts in your name, as if to show that you started dealing in business. Get receipts proving you purchased merchandise from them and make sure these receipts show government approved licenses. Then go back home, go directly to police headquarters, and say, 'You were making fun of me with my incantations, so I took your advice and became a merchant. Now I earn my keep.'"

Saying this, the Rebbe Rayatz gave the chassid a small scrap of paper in his handwriting, instructing him to hand the paper to a certain individual by the name of Reb Boruch Sholom Kahn (or to his son-in-law). "Tell them to burn it immediately," he warned the chassid. "They can copy the instructions to a different paper if they want, but they must destroy my handwriting." (The paper had instructions to begin work on achieving the Rebbe's release after the conclusion of the Three Weeks.)

One of the most distinguished students of Reb Shmuel Levitin in Kutaisi was a *chazan*, a *melamed*, and a distinguished *talmid chachom*. When the Communists came into power, they arrested this chassid for the crime of teaching young children Torah. During their interrogation, they began asking mundane questions – but the chassid realized this was a tactic to catch him off guard. He was ready when they quickly asked, “And who pays your salary to be a *melamed* to your students?”

His heart hammering in fear, the chassid answered blandly, “Students? What students? I wish I had students.”

His interrogators began going through his schedule. “Why do you visit a certain home every day?” they asked.

“They ask me to come every day and chant incantations,” he replied. (Actually, he went to learn with someone at that address).

“Your incantations work?” they smirked.

“I don’t know, but they pay me. I like free presents,” the chassid laughed. His interrogators also laughed, believing they were dealing with a simpleton. They began bantering with him, hoping to trip him up and confess. “Leave us now,” they finally said, expecting him to wait for them in the outside room while they discussed whether to jail him or release him.

The chassid left the room and walked right out of the building, careful to walk confidently and not show the slightest measure of fear. “Where are you going?” asked the guards.

“They told me to leave,” replied the chassid.

The guards at the door never imagined that someone in those days would have the nerve to just walk out the door without outright permission to leave. They let him through. (Usually, prisoners were told to wait in an inner chamber; the fact he had

Bachurim fell by the wayside; seeing this, *bochurim* began soliciting on their own.)

The Rebbe Rayatz was very displeased to hear that *bochurim* had taken a donation from Reb Chaim Eliezer. The latter was very involved in printing many works of the Tzemach Tzedek, and the Rebbe Rayatz had reason to consult with him about this issue. “Are we a separate entity from my father?” he asked rhetorically. “I also was interested in speaking to him! But if my father will not speak to him, then, we are not independent [and we have no connection to him either].”

20

After the *histalkus* of the Rebbe Rashab, this Reb Chaim Eliezer was extremely aggrieved to have lost the opportunity to secure *mehila* and remove the displeasure he had caused the Rebbe. He penned a lengthy letter to the Rashab’s successor, the Rebbe Rayatz, entreating him to “grant me *mehila* for your father.”

The Rebbe Rayatz wrote back, expressing incredulity at the suggestion that someone on this earth could grant forgiveness on behalf of the departed. Such a thing was infeasible. “Yet,” he wrote, “since my father is now in the World of Truth, if you will follow the Halachic guidelines of asking *mehila* with a true heart, then I am confident my father will grant you complete forgiveness.”

Following the instructions of *Shulchan Aruch* in this regard, Reb Chaim Eliezer traveled to Rostov, gathered a *minyán* of Chassidim at the *Obel* of the Rebbe Rashab, and asked for *mehila*.

I heard all these details from Reb Yitzchak Horowitz – *Reb Itche der masmid*.

21

Rebbe Rayatz drank only that one cup and made a remark apologizing for making the *bochur* work so hard for a single cup of tea.

Later, the *bochur* realized that although the Rebbe Rayatz heard a *siyum* (or made the *siyum* himself some years) he still fasted the entire day as a *bechor*. He had needed that one cup of tea before dawn to fortify himself for fasting all day. In fact, one year the Rebbe Rayatz actually fainted during the *seder*, having consumed a large amount of *marror* on an empty stomach.

The *bochur* kept this secret for many years and only told me of this incident much later in life.

19

There was a well-known disagreement between the Rebbe Rashab and the Rebbe of Kapust about how to run the *Kollel Chabad* charity that supported so many Chassidim and scholars in Eretz Yisrael. A Chassid by the name of Reb Chaim Eliezer Buchovsky became embroiled in his *machlokes* and, in the heat of the moment, made a disrespectful remark against the *Rebbeim*. The Rebbe Rashab was very upset to hear of the incident.

Later, Reb Chaim Eliezer deeply regretted his choice of words and made a special trip to Lubavitch, to meet with the Rebbe Rashab and ask for his forgiveness. To his dismay, the Rebbe did not want to see him.

While he was there, some *bochurim* approached Reb Chaim Eliezer and asked for a donation of *Kupas Bachurim* – a charity that helped poor *bochurim* get settled in Yeshiva, and supported *bochurim* learning in the *chadorim*. (The truth was that *bochurim* should not have been collecting money in the first place. There was a *gabbai tzedakah* in Lubavitch, but he was busy collecting for other causes and *Kupas*

17

One year before Pesach, the cook in the Yeshiva kitchen was berating the *bochurim* for not washing the eggshells. “I have no time,” she complained. “I work so hard; why don’t you at least help out with the eggs?”

“We never heard of such a thing,” replied the *bochurim*. “Washing eggshells for Pesach?”

The cook was adamant; washing eggshells was part of Pesach cleaning. The perplexed *bochurim* decided to put the matter before Rebbetzin Rivkah. An exceedingly wise woman, the Rebbetzin was careful not to pronounce one side completely in the wrong, simply saying, “We don’t have that custom.”

Even so, some *bochurim* decided that there was no harm in listening to the cook. After all, did not everyone try to clean extra carefully for Pesach, with more *biddurim*? When word of this reached the Rebbe Rayatz, he showed great displeasure about the incident. “The *bochurim* want to rely on the cook instead of relying on my grandmother?” he asked.

The eggs stayed unwashed.

18

Back in those days, preparing a cup of tea was a complicated process: the samovar had to be filled, the water had to be brought to boil, everything had to be cleaned and prepared. One year, the day before *erev* Pesach, the Rebbe Rayatz asked one of the *bochurim* to prepare the samovar to be ready at three a.m., asking the *bochur* to keep the matter a secret.

The *bochur* did as he was told, and prepared the tea to be ready and piping hot at three in the morning. He served the Rebbe Rayatz a cup of tea, and stood there waiting, confident he would be asked to bring a second cup of tea or a piece of *mezonos*. In the end, the

he *davened* at great length as was his custom, and the remainder of the day ran completely on schedule.

After *maariv* and *havdala*, Reb Zelka approached the Rebbe Rayatz and said, “We need to go to the notary and finalize the deal.”

The Rebbe Rayatz just smiled and sat down to drink a cup of hot tea, as customary on *motzei* Shabbos. Reb Zelka was on edge, impatient to be moving, but his guest just sat there as if nothing was amiss. “We need to leave soon,” repeated Reb Zelka. “Otherwise, it will be too late and everything is closed on Sunday.”

The Rebbe Rayatz just smiled, leaving his host even more bewildered than before. After a few minutes, he again asked the Rebbe Rayatz when they could leave. “Do you remember the phone call on *erev* Shabbos?” the Rebbe Rayatz said in return. “They were calling to notify me that the deal fell through at the last minute; there is nothing to notarize.”

Reb Zelka looked at him in great astonishment. The Rebbe Rayatz had just lost the deal of a lifetime that would have netted him tens of thousands of rubles in profit – aside from the dozens of hours lost in negotiations and bargaining – yet he had not showed the slightest trace of emotion during the phone call, after the call, or during the entire Shabbos.

I heard this story from one of my friends, who heard it directly from Reb Zelka during one of his many visits to Lubavitch. After relating the incident, Reb Zelka turned to my friend and said, “When that happened, we all realized that the Rebbe Rayatz was attuned to a completely different reality. In addition, we realized that this forest brokerage was a front, a way to fool people into thinking the Rebbe Rayatz was interested in business. Really it served as a means to deflect attention from his true worth – an inner essence completely beyond our grasp.”

The Rebbe Rashab once remarked to his wife, Rebbetzin Shterna Sara, “Our [son] is a tremendous *oived* and a truly humble person [who hides his greatness].”

16

When he was younger, before the outbreak of World War One, the Rebbe Rayatz ran a brokerage for people interested in purchasing large forests. He often traveled to Moscow to close on deals. When he was in Moscow, he stayed in the home of Reb Zelka Persitz, who also worked in this field. If negotiations ran into Shabbos, a *minyan* gathered to *daven* in Reb Zelka’s house, and the Rebbe Rayatz would say a *maamer*.

Once, the Rebbe Rayatz was in Moscow to close on a very important transaction involving a huge swath of forest land; his broker’s fee alone ran into tens of thousands of rubles. The negotiations dragged on until Friday, with the closing scheduled for Friday afternoon. This was in the winter, when *erev* Shabbos was very short, and the Rebbe Rayatz told both parties that the transaction would be concluded on *motzei* Shabbos in the presence of notaries who would prepare the contracts. He then returned to Reb Zelka’s house to prepare for Shabbos.

A half hour later, the phone rang. Someone was calling to speak with the Rebbe Rayatz. He came out of his room, took the phone, and listened carefully. After murmuring, “I hear you,” he placed the receiver back down, returned to his room and continued getting ready for Shabbos. Everyone in the house was curious who could be calling so close to Shabbos, but no one dared ask him anything.

That night, a *minyan* gathered in the house, and the Rebbe Rayatz conducted himself in exactly the same manner he always did, *davening* with them and saying a *maamer* afterwards. On Shabbos day,

could only do this on the night of *Yud Tes*, because the grand *farbrengen* for the entire student body and staff would be held in the dining hall of the Yeshiva on the following night.

That year, the Rebbe Rashab was not in Lubavitch for *Yud Tes* Kislev. As such, the *farbrengen* was held outside the *yechidus* room. The Rebbe Rayatz came in and said, “I was thinking not to change out of my silk Shabbos *kapota*, but after I made *havdala* —” he motioned with his hand, as if to say that he could not bring himself to do it.

The *farbrengen* stretched well into the night. At one point, one of the *banhols* had the courage to ask the Rebbe Rayatz to say a *maamer*. With his trademark humility, he responded, “I can say a *maamer*, but I don’t know whether I can carry it to a satisfactory conclusion.”

The Rebbe Rayatz then began a *maamer* beginning with the words of *Eishes Chayil*, delivering such a profoundly deep discourse that even those around the table who were regular *chozrim* by the Rebbe Rashab – for example, Reb Meshulem the *chozer* – could not follow it. These were individuals gifted with the ability to remember and repeat *maamorim* word for word, yet they became completely flustered. (Drinking *mashke* at the *farbrengen* did not help either...)

In hindsight, I think this was why the Rebbe Rayatz said he was unsure if he could bring the *maamer* to a “satisfactory conclusion.” Yet, in his humility, he went ahead and said a *maamer* regardless of his feelings. This was typical of his humble nature.

picked up the handkerchief: it was soaked through and through with the tears of the Rebbe Rayatz, as though someone had submerged it in water.

By *Mincha*, we wanted to give the Rebbe Rayatz an *aliyah*, but the only one available would be with the third *aliyah*, *maftir* – which would go to his father. The Rebbe's attendant was a *Kohen* and so was I; he motioned to me that we should both step out of the room, clearing the way for the Rebbe Rayatz to get an *aliyah*, and that is what I did.

13

That summer, in the forest near Babinovitch, the Rebbe Rayatz once remarked to me, “Don't be like those who fear *Hashem* as if He were a big rooster.”

Seeing my confusion, he went on to explain:

“There was once a traveling *maggid* who went around preaching to different communities. He once came to a village, where a large crowd formed to hear him speak. ‘It says *The Heavens are His chair and the earth is His footstool*,’ he exhorted them. “This means Hashem sits in Heaven and his feet extend all the way down here, to earth. Imagine a rooster that big! You would all be scared of him! That is how frightened you should be of Hashem!”

14

One year, during the time I spent learning in Lubavitch, *Yud Tes Kislev* fell out on a Sunday. (I don't recall if the actual night of *Yud Tes* was Friday night and the *farbrengens* were scheduled for *motzei* Shabbos, or if the actual night of *Yud Tes* was *motzei* Shabbos.) The Rebbe Rayatz led a small *farbrengen* with around ten *bochurim* in attendance, and some of the Yeshiva's *mashgichim* and *mashpi'im*. He

stayed in nearby Babinovitch. It was a short distance away and we were able to walk over on Shabbos without worrying about the *tebhum*.

I don't remember the details of how exactly it happened, but, one morning, I was standing in the vacation home, when the Rebbe Rayatz saw me and called me over. "Here," he said, motioning to a table with a few pairs of unwrapped *tefillin*, "Can you fold my *tallis* and wrap up my *tefillin* for me."

The Rebbe Rayatz then sat in a nearby chair and began conversing in communal matters with someone, discussing how to recruit a specific rabbi in Germany to help with a certain cause. I began working on wrapping the *tefillin* of the Rebbe Rayatz, gazing in fascination at all the pairs on the table. I wrapped both sets of Rashi and Rabbeinu Tam, and then I saw another two – but only the head *tefillin*.

The *tefillin* cover of one of them was labeled with the letters *Shin-Reish* – obviously referring to *Shimusba Rabba* – but the cover of the other *shel rosh* was blank, and I had no idea where to put this "pair." Hardly had I decided to ask the Rebbe Rayatz about it when I heard his voice over my shoulder, "The one with the *Shin-Reish* put to the right of the *tefillin* bag and put the other one on the left; both in the same bag." It was as though he read my mind.

12

During *Tisha B'Av* that summer, in the forest near Babinovitch, the Rebbe Rayatz cried so bitterly while saying *Kinuss* that he had to leave the room. Concerned, his father sent some of my friends to see how he was feeling.

I noticed that the Rebbe Rayatz had dropped his handkerchief as he left the room, and I kept sneaking glances at it. When we finished reciting *Kinuss* and everyone left the room, I went over and

(Italy is a major exporter of silk fabric throughout Europe.)

Back in those days, an exit visa from the Soviet Union was considered to be miraculous; fleeing that repressive regime constituted a form of *pikuach nefesh*. Although the government expected him to return home with his newfound knowledge, all his friends knew this was his golden opportunity to escape Communist rule once and for all.

Yet, as a true chassid, Reb Simon would not make a move without asking the advice of his *mashpia*, Reb Shmuel Levitin. The latter had already fled Kutaisi, so Reb Simon sent a message to the Rebbe Rayatz, asking for his advice and blessing. To everyone's surprise, the Rebbe Rayatz answered, "There is still time to think about Italy. Go to Nevel and learn in the Yeshiva." (Tomchei Tmimim had already been disbanded into smaller branches, including one in the city of Nevel.)

Reb Simon abandoned his plans and traveled to learn in Tomchei Tmimim in Nevel. It took him twenty-seven years to escape Russia, together with other *Anash* families fleeing the Soviet regime. While he was in Europe, he traveled to many countries, providing them with kosher meat and strengthening *Yiddishkeit*. As part of these activities, he finally reached Italy.

He later told me this story, adding, "The Rebbe's words, *You still have time*, were fulfilled in the end."

In the summers, the Rebbe Rashab often went to his vacation home in the forest near Babinovitch. The Rebbe Rayatz usually accompanied him. Every year, a group of *bochurim* traveled to the area as well, to assist the Rebbe; one year I was chosen to go. We

Instead of a verbal reply, the Rebbe Rayatz wrote him back a note, telling him to “eat his fill” of *Sbas* and *Poskim* before thinking about becoming a *shochet*, and he could resubmit this request at that stage. The Rebbe Rayatz then added a few lines, advising the *bochur* to focus on rectifying his spiritual standing, *tikkun hanefesh*, instead of looking for an easy way out.

Later, when the Rebbe Rayatz saw this *bochur*, he continued discussing the matter verbally and mentioned the name of a certain *masmid* in the Yeshiva, asking, “Do you know why so-and-so did not ask me about becoming a *shochet*? Because he is so busy learning that he does not have time to think of other ideas!”

The *bochur* got the message.

10

Reb Simon Yakobashvili hailed from Kutaisi, the third-most populous city in Gruzia (Georgia). In 1916, a delegation of distinguished individuals from Gruzia came to the Rebbe Rashab and requested that a *shliach* be sent to them to oversee the *chinuch* of their children and strengthen *Yiddishkeit*. The Rebbe chose Reb Shmuel Levitin for this task. Kutaisi was the center of his activities, but his influence extended over the entire Georgia.

As a youngster, Reb Simon showed unusual promise. He was exceptionally talented and knowledgeable. He soon became an expert on the silkworm. Kutaisi was an important industrial center specializing in silk textiles woven in the local factories. Reb Simon’s expertise was noticed, and the government offered him a visa to travel to Italy and study their methods of extracting and producing silk.

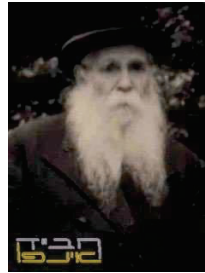

The embarrassed *bochurim* realized that they had become so involved in the details of a problem that they forgot to look at the situation as a whole. The idea was dropped.

8

When the Rebbe Rayatz was just fifteen, his father appointed him to serve as his personal assistant and secretary. Despite his young age, he began filling the role of his father's emissary to rabbinical conferences, emerging as an effective spokesman and ambassador for Lubavitch and *Klal Yisrael*.

He once traveled to a rabbinical conference, accompanied by his teacher, the Rashbatz. Despite the vast disparity between them in age, the Rebbe Rayatz admonished him not to get involved in communal matters that were brought before them. "Your involvement should be as little as possible," he said, asserting the authority the Rebbe Rashab had invested in him.

Reb Yisrael Noach Belinitsky

I heard this from Reb Yisrael Noach Belinitsky.

9

In his capacity as the *menabel* of Tomchei Tmimim, the Rebbe Rayatz knew each and every *bochur* thoroughly, their strengths and their weaknesses. It once happened that a certain *bochur* sent in a note, requesting that he be allowed an exemption from the regular study schedule, so that he could learn the *halochos* of *shechita* and become a *shochet*. The Rebbe Rayatz knew very well that this was just an excuse; the *bochur* merely wanted to have a more relaxing study schedule.

sticks. From this small alley it was easy to drive out into the main street, where the houses of the Rebbe and his family stood alongside the Yeshiva offices and the main *shul*. If we removed part of the fence, this would provide enough space to build the Succah in its original location, although it did compromise the Rebbe's freedom of movement somewhat.

As a matter of formality, we had to approach our dean, the Rebbe Rayatz, to get his permission for the plan. The *bochurim* decided that a group of three students should present the idea. They chose me to be one of this trio. The idea was a straightforward one; we all assumed the Rebbe Rayatz would approve of the change immediately.

I now faced a dilemma. Throughout all my years in Lubavitch, I made it a point to be mindful of what it says in Pirkei Avos, *Warm yourself by the fire of the sages, but be beware lest you be burned by their embers*, and I made certain not to get too involved with matters that would bring me to the attention of the Rebbe Rayatz or his father. I certainly was not looking forward to being part of a small group asking for scrutiny. "What do we need three for?" I begged off. "Two is enough."

The pair went to consult with the Rebbe Rayatz and almost a half hour went by before we saw them again. As soon as they saw me, they said, "You were right to slip away and not come along, but it was well worth it to hear what he told us."

Basically, they had stood there before the Rebbe Rayatz for the longest time, spelling out our plan in great detail, while he listened without uttering a word. Only after they had finished, did a smile cross his face, and he said lightly, "You cannot close at the same time as you want to open (i.e., not only do you propose to cut off our ease of access, you also want to destroy a fence?)."

He repeated this statement a few times, casting a pall of deep introspection over the remainder of the *farbrengen*. (I believe it is important to mention that the *bochur* who made this statement was one of the finest students to learn in the Yeshiva, a *bochur* with deep intellect who excelled in his study of *Nigleh* and Chassidus. He later became the *rav* of a large city. For a student of his caliber, this statement was truly out of character, a mistake of sorts. He was later killed by the Nazis, *by"d.*)

7

The Succah in Tomchei Tmimim in Lubavitch was built in the courtyard, adjacent to the dining hall where the *bochurim* ate all year. Food was passed through the windows between the dining room and the Succah. Everything was organized meticulously— the same way the Yeshiva ran all year – and the Succah itself was nicely built, with a new floor and windows.

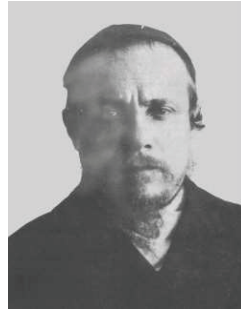
One year, a stone building was erected close to the Succah area. In theory it would have been possible to build the Succah the same way we did every year, but it would have caused undue hardship for all the wagons traveling in that area – including the horses and wagons that the Rebbe and his family used for travel. Although the Succah would only be standing for two weeks, it still seemed too long of a time to inconvenience the Rebbe and his family, especially back in those days when there was always the fear of a quick moving fire, and people kept an exit route ready to escape a conflagration.

Due to these considerations, construction of a Succah began on a new location, a short distance away from the main building of the Yeshiva, but we quickly realized that we would suffer from never-ending problems all Yom Tov unless we could find a way to return the Succah to its original location. The *bochurim* began brainstorming. Soon, we hit upon a solution: part of the courtyard led out into a small side street, separated by a thin fence of wooden

that had just occurred. “Transcribing all these details fixed those visits into my memory,” he said to me. “They stand before my eyes for eternity.”

5

Reb Elchonon Dov Marozov also confided in me privately that he could not discern the outstanding qualities of the Rebbe Rayatz during the time they actually studied together. However, later, when reviewing the material again with the Rebbe Rayatz, he would always be shocked anew at the young Rebbe’s incisive understanding, and the way he methodically compartmentalized and structured every single line of the *maamer* they had learned.

Reb Elchonon Dov Marozov

6

During one of the abovementioned small *chol hamoed farbrengens*, the Rebbe Rayatz began belittling himself. We squirmed uncomfortably as he held forth in this manner for some time, berating himself aloud for perceived inadequacies. It was very difficult for us to hear the Rebbe Rayatz speak about himself in such a manner. Finally, one of the *bochurim* around the table could not stand it any longer and he blurted out, “But, after all, you are the Rebbe’s son!”

Instantly, the Rebbe Rayatz became very serious. “It is not your place to meddle with such comments,” he retorted sharply. “If you will continue meddling with such statements, then, we have nothing left in common.”

Exasperated, the Rashbatz went to consult with the Rebbe Rashab. “What should I do?” he asked. “Your son refuses to let me begin teaching him Chassidus.”

The Rebbe Rashab called in his son, saying, “Why don’t you want to learn Chassidus with your teacher?”

“Because I want to learn it with you!” replied the young boy quickly.

The Rebbe Rashab was well pleased with this quick retort. After this conversation, the two began learning Chassidus on a steady basis. (Later, the Rebbe Rayatz learned Chassidus with his *chavrusa*, Reb Elchonon Dov Marozov – and probably the Rashbatz as well – but the foundations were laid by the Rebbe Rashab. Undoubtedly there was something profoundly spiritual about this.)

Years later, the Rebbe Rashab told his son that he felt indebted to him for initiating this study partnership.

4

I personally heard from the Rebbe Rayatz that oftentimes, when he was in the middle of learning Chassidus with Reb Elchonon Dov Marozov, the Rebbe Rashab would suddenly enter the room and begin discussing the matter at hand, elaborating and clarifying the subject they were learning.

“These visits made such an impact on me that I later remembered every single detail,” said the Rebbe Rayatz. “Not only could I repeat the subject in Chassidus we were learning and all my father’s explanations, but I even recall at which table we were sitting, how the room was arranged, which side of the room my father sat, and which chair he used.”

Not content to rely on his memory alone, the Rebbe Rayatz would sit immediately after these visits and transcribe everything

“Although these *bochurim* spend a year or two in Lubavitch,” continued the Rebbe Rayatz, “they do not end up internalizing the truths of Lubavitch. People think the reason is because the time they spend here is inadequate for them to absorb the atmosphere.”

“This is a mistake,” averred the Rebbe Rayatz. “The reason they are not imbued with the truths of Lubavitch is because even during the time while they are here, they are thinking *I’m only here for a short time anyway*. This mindset prevents them from internalizing Lubavitch. Had they been thinking instead, *This is my home; I was born here and I live here; and upon my death, in the Beis Hakevoros of Lubavitch I will be buried*, then, even one day in Lubavitch would be enough for them to embody our ideals.”

[I later found similar language to this in the *Mishna of Maseches Makos*, where it discusses those who live in the Cities of Refuge. The *Mishna* states: *There shall be his dwelling, there shall be his death, there shall be his burial; just as the city admits him, so do the city boundaries admit him.*]

3

When the Rebbe Rayatz was younger, he was tutored by the Rashbatz (Reb Shmuel Betzalel Sheftel). Imagine his surprise when they were scheduled to start learning Chassidus, and the young boy refused to learn with his teacher!

Introducing the young Rayatz to Chassidus was not a random decision made by his teacher; obviously, he was following instructions of the Rebbe Rashab. “But I taught your father Chassidus!” protested the Rashbatz. “And I taught Chassidus to your grandfather as well!”

“I don’t want to learn with you,” repeated the young boy.

The Rayatz looked up and motioned for me to enter. I entered, heart in mouth, and set forth my question – whether it would be proper to make an exception this week in honor of *Yud Tes Kislev* and allow all the younger *bochurim* to attend the *maamer* that night. The Rayatz immediately rejected the idea, explaining that the exuberance of too many younger *bochurim* would create a ruckus and disturb the *seder* of the *maamer*.

I came away from this short exchange completely thunderstruck: I had seen with my own eyes how the Rebbe Rayatz had stayed up the entire night *farbrenging* with us, speaking for hours and hours while consuming copious amounts of *lechayim* – yet here he was, conversing with me with a radiant face, devoid of the slightest indication of tiredness. This scene made such an impression on me that I could not hold myself back from repeating it to those who had been with me at the nightlong *farbrengen*; they, too, could hardly believe such a thing was humanly possible.

2

The Rebbe Rayatz often held a small *farbrengen* on *chol hamoed* Pesach and *chol hamoed* Sukkos. When I reached the older grades, during the last few years I spent in Lubavitch, I merited to be part of these *farbrengens*. Around ten or twelve *bochurim* were invited. During one of these gatherings, the Rebbe Rayatz commented, “It’s already been some time that older *bochurim* – some are twenty years old, some even older – have been coming to spend time here in Lubavitch.”

We immediately realized that the Rebbe was referring to the *bochurim* who had finished their army service and were coming to spend time in Lubavitch before going home; they were usually twenty or twenty-one years old.

to serve in his stead (after I left, my friend Reb Moshe Dovber Rivkin stepped into this role).

Now, the highlight of the week in Lubavitch was the *maamer*. Every Friday night, before *Kabbalos Shabbos*, the Rebbe Rashab would say a *maamer*. Every chassid yearned to be present. While the younger *bochurim* would have wished nothing more than to be at the *maamer*, their *sefer* rarely afforded them the opportunity. They would be studying from the onset of Shabbos. Instead, a roster of sorts was arranged – one week a certain class would go, the next week another class would go, and so on. Discipline and *sefer* were paramount.

Since that Shabbos would be directly following the Yom Tov of *Yud Tes Kislev*, I was debating whether it would be correct to make an exception to this longstanding *sefer*, and allow the younger *bochurim* to come hear the *maamer* of the Rebbe Rashab. Still, I knew very well that the Rebbe Rayatz was forcefully against making any exceptions to the *sefer* of the Yeshiva. With this in mind, and despite my great weariness after *farbrenging* the entire night, I resolved to stay awake until I could approach the Rayatz directly and ask for instructions.

After a few hours had passed, closer to the hour of eleven, I met the attendant of the Rayatz, Reb Tzemach. “Would it be possible for me to speak to the Rayatz for a moment?” I asked him.

“He is not here anymore,” Reb Tzemach replied. “You can find him in the dining room of his mother’s house. They are waiting for the Rebbe [Rashab] to come and join them in a meal; it is *Yud Tes Kislev*, and they will be eating together.”

I went to the home, opening the door a little to peer inside. There sat the Rayatz, a *sefer* in hand, waiting patiently for his father to arrive. “May I enter for a minute to ask something?” I asked.

It was *Yud Tes Kislev* 5673 (1912). That year, *Yud Tes Kislev* coincided with a Thursday, meaning the *farbrengen* would stretch throughout the night and continue into the morning of *erev Shabbos*.

For reasons unknown to me, the Rebbe Rayatz decided to host a *farbrengen* in his office at the Yeshiva, instead of his house. This office, situated in the Yeshiva courtyard, was not a large room by any means. Ten or twelve *bochurim*, myself included, were able to squeeze in for this *farbrengen*. So much time has passed since that time – over fifty years of upheaval and suffering – that I cannot recall much of what the Rebbe Rayatz said at this *farbrengen*, but we all said a lot of *lechayim*, and the *farbrengen* continued until six or six-thirty in the morning. At that time, the Rayatz suddenly looked at his watch and said, “I still have to write letters that need to go out with today’s post.” (The mailman made his rounds in Lubavitch around eight in the morning, emptying the various boxes scattered around the village; there was one such postbox attached to the house of the Rayatz.)

There was something pressing on my mind that needed discussing, but I had felt uncomfortable voicing personal questions at the *farbrengen*, so when the Rayatz stood up and left, I stood up to leave as well, as I began thinking how to approach him.

In order to explain my dilemma, some background is necessary:

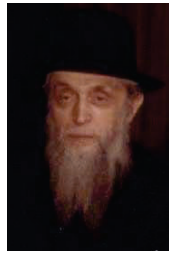
In those years, the *mashgiach* in Tomchei Tmimim was Reb Yechezkel (Chatche) Himmelstein. By this time, he was already elderly and infirm, and designated *bochurim* substituted whenever he felt too weak to come to the Yeshiva. I was one of those appointed

THE REBBE RAYATZ

children, and their families. May we merit the coming of *Moshiach* speedily in our days.

The letters I received from Rabbi Hodakov, the secretariat of the Rebbe – encouraging me to finish writing my memories as quickly as possible – further bolstered my resolve to see this project to fruition. During this time, I also received a letter from the Rebbe, in which he added a few words in his holy handwriting, urging me to complete my writings and have them printed. Later, I received yet another letter from the Rebbe, once again with handwritten instructions to finish writing my *sefer*.

Rabbi Hodakov

Having received such instructions, I have no choice but to complete this endeavor, with fervent prayers to Hashem that the merit of all the *tzaddikim* about whom I write, and the merit of the *tzaddikim* alive today, combine to stand me and my wife in good stead – both in this world and the World to Come – to live a life of *nachas* and good health, amongst our Jewish brethren. Having arranged and completed this volume, I wait expectantly for the coming of the Redemption, *le'alter l'teshuva le'alter l'geula*, to greet Moshiach *tzidkeinu*, along with Jews around the globe and alongside all the *tzaddikim* mentioned in this book, speedily in our days.

Chaim Mordechai ben Reb Dovid HaKohen Perlow

P.S. My friends know me by the name Mordechai, but the name Chaim was appended after the abovementioned car accident.

This is an opportune moment to acknowledge the generosity of the children of Reb Moshe Zalman Feiglin, who have supported this project – even going so far as to produce copies of this book for a draft that could be sent to the Rebbe. May the merit of the *tzaddikim* in this book protect and bless them, their wives, their

Reb Moshe Zalman Feiglin

CHASSUNA OF **YOEL** & **CHAYA MUSHKA** EDELMAN
-MONDAY 8 SHEV'AT 5783, SHNAS HAKHEL-

Reb Schneur Zalman
Duchman

Moreover, while preparing this collection for print, two of my friends – Reb Schneur Zalman Duchman and Reb Refael Kahan – published their own collections of *Sippurei Chassidim*, within a span of two months. To be honest, had I received their *sefarim* beforehand, I would have probably never set out to compile this work, but by now, I have already invested much time in transcribing my recollections and readying them for print.

There will be overlap between my recollections and the above *sefarim* – particularly in regard to the recollections of Reb Refael Kahan, which contain a lot more material that is similar to what I have written here. Despite the apparent redundancy, I decided not to erase anything from my compilation, for two reasons:

Reb Refael Kahan

Firstly, we all have the same objective in transmitting our memories to the next generation. Secondly, there will always be slight differences in nuances, and every author will claim that their version is the correct one. Here too, I have found slight differences in the way we are retelling certain events. As I have already mentioned, over fifty years have passed since these events, and my memory is not what it used to be. As such, if any of my colleagues find mistakes in how I have retold certain events, I hope they will mention it to me, and I will make every effort to fix these mistakes in future editions.

confident that many more things have been lost with the passage of the time and my memory gaps. Notwithstanding these setbacks, with the help of *Hashem*, I am confident that the recollections I have set down are, in fact, correct and accurate.

I would like to share with the reader the format I used when compiling this collection:

At first, I wrote my memories down as they came to me – without paying attention to their place in history – and later I arranged them chronologically, beginning with the Baal Shem Tov, followed by the Mezritcher Maggid, followed by the Alter Rebbe, and so on. These are followed by chapters dedicated to stories and anecdotes about Chassidim of great repute, followed by a section devoted to the students of the Baal Shem Tov and the Maggid. (The information in the latter section is very sparse, both because I did not hear much about them from my mentors and I did not try to commit them to memory.)

I am well aware of other printed works of fellow Chassidim with similar memories and stories, but I have refrained from copying what they have written. What purpose would that serve? I am not minimizing their worth; those *sefarim* are well known and there is nothing gained by quoting from others.

By the grace of *Hashem*, at least I have been blessed with a straight and categorical memory, which has allowed me to set down my recollections with precision, without confusing names and facts. With the help of *Hashem*, Who grants us all intelligence, I hope that in the future as well I will be able to continue living a long life with good health and clarity of mind, without the fear of knowing that inaccuracies have crept into this anthology.

Avremke principally imparted a genuine *geshmak* in Chassidus – an inner feeling impossible to transcribe in the written word. Similar to etchings engraved in stone that last forever, this feeling of a *chassidisher geshmak* breathes life into a chassid, and animates all his deeds.

Although the Rashag succeeded tremendously in his role in Zhembin, the Rebbe Rashab installed him as the *mashpia* of the central Yeshiva in Lubavitch. This occurred in the summer of 5665 (1905), after the passing of the Rashbatz (Reb Shmuel Betzalel Sheftel), who had served in that role in the preceding years. As a result of this nomination, the Rashag and his family moved and settled permanently in Lubavitch.

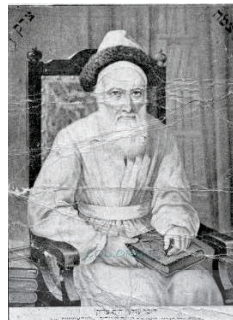
Since I was studying in Lubavitch at the time, I was fortunate to hear many stories and oral traditions from the Rashag, which I will now try to put to paper. There are also other things I heard from *eltere* Chassidim in Lubavitch, and things I personally witnessed during my time there as well, which I will include here.

It is important for me to point out that over five decades have passed since that time, fifty years of great personal upheaval and change. Part of my suffering includes the time I spent incarcerated in prison for my religious activities and the six years spent doing backbreaking work in the *gulags*; there are not enough words to describe that trauma. In addition, I was involved in a serious car accident, when I fell under a moving car and broke both my legs. That accident occurred on *yud gimmel* Tishrei 5721 (1960), the day of the *hilula* of the Rebbe Maharash: in his merit, and the merit of all the other *Rebbeim*, I survived the accident and was able to make a full recovery.

Still, the culmination of all these events has undoubtedly left a mark on my memory, especially since I have never been known for a prodigious memory or for my writing skills. All I can do at this point is jot down what I believe to be accurate, even though I am

students were sent to this division. It was there that such *bochurim* were able to grow under his personal influence and care.

Reb Shmuel knew Zhembin well. He had been born and lived in the city, and it was there that he became deeply influenced by Reb Avrohom Halevi Landau, (known as *Reb Avremke Zhebiner*), a distinguished chassid of the Tzemach Tzedek. Reb Avremke originally hailed from the city of Kurnitz and, later in life, became the *rav* of Zhembin. During those years, the Rashag developed a very close bond with this great chassid.

Tzemach Tzedek

To give an indication of Reb Avremke's greatness, and the legendary reputation he had achieved for his vast knowledge in all areas of Torah – firmly establishing his reputation as one of the leading *rabbonim* of his time – I would like to relate something I did not hear personally from the Rashag, but was well-known in Lubavitch:

Once, when Reb Avremke was in *Yechidus* by the Tzemach Tzedek, the Rebbe turned to him and said “What did you learn during this-and-this timeframe?”

Reb Avremke was known for his unusual *hasmodo*, but he felt embarrassed to admit how much Torah he had learned in this timeframe; he probably considered it to be a form of boastfulness. Instead, he gave the Tzemach Tzedek a much smaller report of what he had actually studied – detailing the number of pages he had learned in both Nigleh and Chassidus. Upon hearing the total, the Rebbe pronounced: “It seems that my Avremke is a *masmid!*”

The Rashag became a true *mekabel* of Reb Avremke, internalizing stories, sayings, and teachings from this great figure, effectively becoming the next link in the chain of the Chassidic tradition handed down from generation to generation. Reb

FOREWORD

Although I do not consider myself to be a writer, it has become impossible to refuse the continuous requests of my fellow Chassidim — especially those of Rabbi Yitzchak Dovid Groner — asking me to record the stories, anecdotes, and personal memories I merited to hear and experience during the brightest years of my life: the almost nine years I spent learning in Yeshivas Tomchei Tmimim in the city of Lubavitch, from the beginning of 5664 (1904) to Adar 5673 (1913).

Rabbi Yitzchak
Dovid Groner

In my estimation, there are plenty of other anthologies with similar content, but my friends are firm in their belief that my stories and recollections are particularly accurate, and merit a collection of their own. Keeping in mind the dictum of Rabi Yosi (*Shabbos, 118b*) “*Although I am not a Kohen, I will go up and duchen as a Kohen if my colleagues insist I do so,*” I will follow their advice and record my memories for posterity.

The bulk of the stories recorded here – aside from those I witnessed firsthand – I heard from my *mashpia* in Lubavitch, the famed Reb Shmuel Groinem (Esterman), one of the greatest *mashpiim* in the annals of Lubavitch. He was known by the acronym of his name: the *Rashag*.

Rebbe Rashag

Before being appointed by the Rebbe Rashab to serve as the *mashpia* in the central Yeshiva in Lubavitch, Reb Shmuel had headed the branch of Tomchei Tmimim in the city of Zhembin. The best and brightest

Table of Contents

Forward	3
The Rebbe Rayatz	10
A Note About The Author	50

*LIKKUTEI
SIPPURIM*

*RABBI CHAIM MORDECHAI
HAKOHEN PERLOW*

*NEWLY TRANSLATED FOREWORD AND
SECTION TITLED 'THE REBBE RAYATZ'
PUBLISHED IN HONOUR OF THE **CHASSUNA** OF
YOEL & CHAYA MUSHKA EDELMAN*

-MONDAY 8 SHEVAT 5783, SHNAS HAKHEL-

Foreword.

B"H.

We are humbly grateful to G-d A-Imighty for all the goodness which he has bestowed upon us, and for the great kindness he has granted us, the merit of celebrating the marriage of our dear children **Yoel** and **Chaya Mushka Edelman**.

In appreciation of all who have joined us in our celebration, - based on the conduct of the previous Lubavitcher Rebbe who handed out *Teshura* -mementos to the participants of the Rebbe's wedding celebration - we would like to present you with this *Teshura* - memento.

This Memento contains a collection of works written by the great great grandfather of the *choson*, **Rabbi Chaim Mordechai HaKohen Perlow**:

- ***Chidushei Torah*** - notes written on the margins of his personal Gemara. Published here for the first time, (besides for a select few that were published in *kovtzei he'oros* over the past few years). Are his notes on *Maseches Pesachim*, and *Maseches Gittin* - the *Maseches* studied this year in Chabad yeshivas worldwide.
- ***Likkutei Sippurim*** – Selected translations of his *Sefer of Collected Chassidic Stories*:
 - The Foreword.
 - The Chapter of stories about the Previous Rebbe.
 - Notes about the author.

A special thanks to the brother of the *Choson*, *HaTomim HaShliach* Dovid Eliyohu Edelman for his efforts in deciphering and preparing the *Chidushei Torah* for print, and to Rabbi Choni Lesches for expertly translating the selections of the *Sefer Likkutei Sippurim*..

May G-d bless you and your family amongst all Israel with an abundance of blessings and above all, with the greatest blessing that we merit to continue this celebration, with celebrating the ultimate redemption – the coming of Moshiach speedily in our days!

Rabbi Zaman & Henna Edelman - Rabbi Tzvi & Goldie Polter

Prepared by:
Leibel Eidelman

L'zchus the Chosson & Kalla with their families.

*L'Ilui Nishmas:
HaRav HaChasid R' Sholom ben R' Aryeh Dov
olov HaSholom
Eidelman*

Teshura

Wedding celebration of
Yoel & Chaya Mushka
Edelman

MONDAY 8 SHEVAT 5783
-SHNAS HAKHEL-

